

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

ТВОРЧІСТЬ ЛЕСЯ ГРИНЮКА

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 202 групи
спеціальності «Філологія»
Полева Діана Богданівна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Мальцев В. С.
Рецензент _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

Протокол № _____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ к.ф.н., доцент Мальцев В.С.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Полева Д. Б. Творчість Леся Гринюка. Спеціальність – 035 „Філологія”. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023.

У роботі розглянуто й проаналізовано життєвий і творчий шлях маловідомого для широкого загалу письменника з Коломийщини Леся Гринюка. Зокрема, досліджено тематику, проблематику та стильові особливості новелістики автора, мотиви ранньої поезії, проаналізовано переклади Л. Гринюка, досліджено публіцистику, окреслено ключові досягнення письменника на посаді редактора. Окреслено коло тем, до яких звертався автор у новелістиці. Відзначено особливості стилю автора у прозі, поезії та публіцистиці.

Ключові слова: Лесь Гринюк, новелістика, поезія, тема, проблема, мотив, стиль, публіцистика.

ABSTRACT

Poleva D. B. Creativity of Les Hryniuk. Specialty – 035 "Philology". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi, 2023.

The life and creative path of Les Hryniuk, a writer from the Kolomyia region little-known to the general public have been examined and analyzed in the research. In particular, the subject matter, problems, and stylistic features of the author's short stories, motifs of early poetry, L. Hryniuk's translations were investigated, journalism was studied, and the writer's key achievements as an editor were outlined.

Key words: Les Hryniuk, novel, poetry, theme, problem, motive, style, journalism.

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших
авторів мають посилання на відповідне джерело.*

_____ Полева Д.Б.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ I. Життєвий шлях Леся Гринюка.....	11
Розділ II. Рання творчість Леся Гринюка	19
2.1. Новелістика та лірика у прозі	19
2.2. Мотиви поезії.....	27
Розділ III. Збірка новел “Весняні вечори”	32
Розділ IV. Лесь Гринюк – перекладач.....	47
Розділ V. Публіцистика та редакторська діяльність Леся Гринюка	52
Висновки	62
Список використаної літератури	64

ВСТУП

Літературна скарбниця будь-якої держави складається не лише з першорядних величин, геніальних, відомих в усьому світі письменників (а наша земля завжди була багата на літературні таланти), а й із менш помітних, та все ж талановитих і по-своєму цікавих письменників. Тих, які творять сьогодні, а також тих, що були сучасниками Т. Шевченка чи І. Франка, Г. Сковороди чи В. Симоненка; які за своє життя не встигли донести до широкого кола читачів свої літературні надбання. До цих останніх маємо всі підстави зарахувати маловідомого, майже забутого письменника з Коломийщини Леся Гринюка. Про високий художній рівень його творів свідчить, поміж іншими, хоча б і той факт, що деякі з них було надруковано в „Літературно-науковому віснику”. А це, зазвичай, є ознакою певного рівня творів, адже редакторами цього видання були вимогливі критики – Михайло Грушевський, Іван Франко, Олександр Борковський, Осип Маковей, Володимир Гнатюк та інші, які не пропускали на сторінки вісника абищо; графоманських текстів там точно не друкували.

Про Леся Гринюка (повне ім'я Олекса Якимович Гринюк) – письменника, журналіста, перекладача – залишилось надзвичайно мало свідчень та спогадів сучасників, хоч саме вони, поряд із публікаціями його художніх творів, статей, перекладів, становлять сьогодні основне джерело відомостей про його життєвий і творчий шлях.

Леся Гринюк належав до тих представників західноукраїнської інтелігенції, які за нестримне прагнення праці на ниві рідної культури, літератури платили найвищою ціною – власним життям. На його адресу цілком пасують слова Івана Франка, сказані з приводу передчасної смерті іншого молодого таланту – поета Олександра Козловського (у вступній статті до посмертної збірки його творів "Мірти і кипариси", виданої у 1905 році): "Один із тих, що гинуть на шляху... Як багато їх у нас! Тих правдивих жертв нашого лихоліття, тих важких трагедій..." [1, с. 175].

Народився Лесь Гринюк 25 березня 1883 року в с. Воскресінці Коломийського повіту, де навчався в початковій школі. Середню освіту здобув у Коломийській гімназії, яку закінчив 1903 року і в старших класах якої почав писати поезії у прозі та новели. Частина з них побачила світ у "Літературно-науковому віснику". Оскільки в ті роки журнал очолював Іван Франко, то можна припустити, що вони з'явилися друком не без відомо, а можливо, і з благословення Великого Каменяра. В 1904 році на кошти відомого коломийського друкаря-філантропа Євгена Крушинського вийшла збірка прозових творів Л. Гринюка під назвою "Весняні вечори". Як свідчать сучасники, до збірки увійшли майже всі кращі твори письменника гімназійного періоду і серед них – новели "Картка з дневника", "Старий пан", "Настася", "Троє дітей", "Синове весілля", "Смерть", поезії в прозі "Кипить життя", "Через гори". Вже вони позначені пошуками власної теми й художнього вислову, хоч молодому авторові нелегко було вирватися з орбіт притягання таланту таких велетів художнього слова, як Іван Франко, Василь Стефаник, Марко Черемшина. Дехто із сучасників вважав, що на поетичних спробах Леся Гринюка позначився вплив польських письменників, зокрема К. Тетмайєра. Усе ж навіть на прикладі творів згаданої збірки помітне мужніння його письменницького почерку.

На жаль, досі не зібрані інші прозові речі Леся Гринюка, хоч Василь Верниволя (Василь Сімович) – автор вступної статті до другого видання "Весняних вечорів", здійсненого до десятиріччя смерті письменника, нагадував про необхідність пошуків неопублікованих творів. Сьогодні такі пошуки, очевидно, уже безнадійні: і насамперед стоїть питання про забуті прижиттєві публікації його творів на сторінках тих видань періодики, до яких Лесь Гринюк мав безпосередній стосунок і участь у редагуванні яких була іншою важливою стороною його діяльності.

Зокрема, він був одним із редакторів науково-популярного двотижневика "Поступ", який виходив у Коломії в 1903-1905 роках. За ці два роки редакторсько-публіцистичної діяльності Лесь Гринюк опублікував

значну кількість творів відомих і авторитетних авторів, зокрема знамениту розвідку І. Франка "Що таке поступ" (окремою брошурою видано в Коломиї 1903 року). До речі, письменник ще опублікував у "Поступі" за 1903 рік низку Франкових художніх творів малої форми, зокрема оповідання "В тюремнім шпиталі". Сам же Олекса Якимович готував і публікував на сторінках коломийського часопису численні кореспонденції: "Ще раз цукрова справа", "Перелетні птахи", "Нетерпимість", "Телеграфи й телефони", "Книжка горя", "Всенародне свято в Полтаві", "Битва під Полтавою", "Жінкам – освіти!". Та поряд зі статтями були ще прозові твори: "Лист до сестри", "На відлеті", "При ватрі", окремі поезії ("Дарма", "Ніч", "Берізка", "Тоска"), лірика в прозі ("Задума", "Казка про щастє", "Озеро").

Під більшістю творів письменник підписувався псевдонімами. У статті УРЕ про Леся Гринюка сказано, що він виступав із публіцистичними статтями також і в буковинських газетах. Тим часом, як засвідчують сучасники, у 1907-1908 роках він очолював редакцію "Буковини". Сьогодні важко уявити, щоб молода людина із середньою освітою була спроможна взяти на себе тягар редагування друкованого органу, навіть менш складного, ніж щоденний громадсько-політичний часопис. На наш погляд, перед дослідниками історії української журналістики ще стоїть завдання дослідження газети "Буковина" за згадані роки щодо об'єктивної оцінки ролі і внеску Леся Гринюка в її редагування, рівня його професіоналізму як журналіста тощо.

Однак сам факт безвідмовності, навіть самопожертви, з якою тоді вже смертельно хворий письменник здійснював виснажливу й трудомістку роботу редактора "Буковини", відзначали й високо цінували його сучасники. Він і досі залишається зразком громадянської мужності. Львівська дослідниця Марія Вальо у статті, надрукованій у журналі "Дзвін", змальовує такий образ Леся Гринюка – редактора "Буковини": "Лиця запалі, блідий, тільки рум'янці пашіли під очима й горіли сумні очі лихоманчим вогнем" [1, с. 174].

Сум і безнадія, зумовлені хворобою, тяжкими матеріальними умовами, в яких молодому письменникові здебільшого доводилося проживати, особливо позначились на творчості Л. Гринюка.

І все ж письменник шукав виходу зі свого безнадійного становища. Він продовжував працювати навіть тоді, коли смертельно хворий, повернувся в убогу батькову оселю помирати. Тепер головною сферою його діяльності стала перекладацька робота. Перші переклади Л. Гринюка з'явилися ще раніше. Наприклад, здійснений під псевдонімом С. Віль переклад Гоголевого "Тараса Бульби" вийшов друком у 1909 році. Згодом побачили світ також перекладені Л. Гринюком "Три оповідання" Л. Андреєва, комедія Б. Б'єрнсона "Новоженці", популярний "Начерк соціології" Ахеліса й відомий, знаковий у часи Л. Гринюка твір Ф. Ніцше "Так мовив Заратустра". Всі вони з'явилися в серії "Загальної бібліотеки" у видавництві "Галицька накладня", керівником якої був Яків Оренштайн. За свідченням поетового батька, наведеним у посмертній згадці про Л. Гринюка, Я. Оренштайн був єдиним представником культурного світу, який під час духовної самотності й ізольованості письменника в останні роки життя не поривав із ним зв'язку і своїми замовленнями перекладів для "Загальної бібліотеки" підтримував його існування. Помер Олекса Якимович 7 серпня 1911 року. Похований у рідному селі.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити творчі здобутки, прозову та перекладацьку спадщину Леся Гринюка, письменника з Воскресінців на Покутті. Адже незважаючи на те, що життя письменника обірвалось досить рано, він встиг залишити після себе літературну спадщину, про яку нам потрібно більше дізнатися, визначити тематику творів та проблеми, з якими стикаються персонажі, а також дослідити його редакторсько-публіцистичну (газета "Поступ") та перекладацьку діяльність.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати наявні літературні джерела, в яких подано інформацію про біографічну інформацію про Леся Гринюка;

- дослідити новели Л. Гринюка щодо їх тематики, проблематики, стильових особливостей;
- проаналізувати переклад Л. Гринюка;
- дослідити публіцистику, а також окреслити ключові досягнення Л. Гринюка на посаді редактора.

За складних умов суспільно-політичного життя, матеріальної скрути й невиліковної хвороби Лесь Гринюк прожив усього двадцять сім років, однак до останнього подиху горів жагою літературної й перекладацької роботи, громадської та культурної діяльності. Дослідниками цієї цікавої постаті були Я. Весоловський, Д. Лукіянович, Марія Вальо, Ф. Погребенник, В. Качкан та М. Васильчук. Кожна знайдена інформація дає змогу краще уявити собі те оточення, в якому перебував письменник. Сьогодні потрібно якомога більше розкривати читачам імена таких непересічних постатей, не залишати їх без уваги. Це й становить **актуальність нашої роботи**.

Об'єктом дослідження є твори письменника дитячих, студентських років та часу редакторсько-публіцистичної діяльності в газеті "Поступ" (зокрема, оповідання, що увійшли до збірки "Весняні вечори", переклади, а також публіцистика).

Предмет дослідження – тематика, проблематика, стильові особливості оригінальних художніх, перекладних та публіцистичних творів Л. Гринюка.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше здійснено комплексний аналіз новел та перекладів маловідомого українського письменника початку ХХ століття.

Завдяки свідченням його рідних і близьких сьогодні ми маємо широку картину того часу, в якому жив і творив молодий письменник, журналіст і перекладач. Про нього згадував небіж Василь Гринюк – заслужений працівник культури України, родич Петро Гринюк, друг Петро Кривоносюк. Всі ці спогади, впорядковані В. Гринюком, вийшли окремою книжкою під назвою "Спалах блискавки" у 1994 році. В ній подано фотографії самого Леся Гринюка, його брата Дмитра, сестер Анни та Олени, а також гімназії, в якій

навчався.

Отже, життєвий шлях Олекси Гринюка був дуже різноманітним, він прагнув взяти все, що можна, від життя й перетворити в корисний матеріал для інших. Письменник знав, що є найболючішим для людей, відчував те, що й вони, тому неспокій душі, сум, переживання лягли в основу його творів.

Структура за зміст роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Розділ І.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЛЕСЯ ГРИНЮКА

Письменник рано пішов із життя, але залишив по собі яскравий слід у літературі й журналістиці на західноукраїнських землях. Ім'я Олексі Якимовича Гринюка (Леся Гринюка) мало відоме широкому загалу шанувальників літератури. Тільки зі здобуттям Україною незалежності в 1991 р. та початком демократичних зрушень у нашому суспільстві в книзі "Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття" з'явилися дві його найкращих новели: "Троє дітей" і "Через гори". У першому номері журналу "Дзвін" за 1991 рік опубліковано наукове дослідження Марії Вальо. Василь Гринюк – небіж письменника, заслужений працівник культури України, на багатому документальному матеріалі розповідає про життєвий і творчий шлях письменника Леся Гринюка.

Олекса Якимович Гринюк народився 25 березня 1883 року у маленькому приміському селі Воскресінці, на берегах швидкоплинного Пруту. В селянській родині, з якої він походить, як у сотень йому подібних ровесників, не було гараздів. Перебивались на хлібі, кулеші й молоці.

Батьки, в яких було шестеро дітей, рано помітили здібності сина, його потяг до книжки. Вони послали його вчитися в початкову школу, так звану народну, а згодом – у Коломийську гімназію. Тут уперше відкрився його літературний талант. У гімназійній газеті "Ціп", будучи старшокласником, почав писати лірику в прозі та новели. У 1902 році дебютував у відомому львівському журналі "Літературно-науковий вісник" новелою "Весняні вечори", яку присвятив своєму першому коханнянню Юрсі Хоминській. Це була перша й остання його любов. Смерть рано забрала письменника з життя, а ця тепла, лірична новела залишається пам'яттю про нього. Цікаво, що Іван Франко, який редагував журнал "Літературно-науковий вісник" разом з Володимиром Гнатюком, серпневий номер журналу відкрив цією новелою за підписом "Леся Гр...". І тільки після новели молодого гімназиста з Коломій

журнал друкує вірш Івана Франка "На старі теми".

Навчання в гімназії давалося молодому здібному хлопцеві легко. Він мав талант до вивчення іноземних мов, бо після закінчення гімназії перекладав німецьких, польських та інших авторів. Загалом, як згадують його близькі родичі, він знав п'ять іноземних мов.

Правда, навчання в ті роки бідному селянському хлопцеві давалось важко. Ось як він згадує про це в автобіографічному нарисі "Осінні хвили": батько йде у місто Коломию, щоб забрати сина зі школи, бо "їсти нема вже що посилати, станції (квартиру) нічим платити. Одягти нема за що. Чобітки подерті, болото протікає, нові здалися би. Та за що? за що? за що куплю?" [23, с. 60].

Після закінчення Коломийської гімназії Лесь Гринюк вступив на філософський факультет Львівського університету, але через матеріальні нестатки і хворобу покинув його. Він змалку був хворобливий, а коли батьки спохватилися, то було вже пізно: туберкульоз прогресував. На той час це була невиліковна хвороба, від якої вмирали тисячі людей.

Є відомості, що під час навчання у Львові Лесь Гринюк співпрацював із багатьма журналами та газетами і його замітки з'являлись під псевдонімом "Віль", "Стефан Вільшанський", а також під різними криптонімами.

Молодому літераторові в 1903 році запропонували редагувати в Коломії місцеву газету "Поступ". Двотижневик на той час користувався великою популярністю в місті. Саме тут Іван Франко опублікував не без участі Леся Гринюка відому працю "Що таке поступ". Два роки Лесь Гринюк був одним із редакторів науково-популярного двотижневика "Поступ". Це був його найплідніший літературний період. Його поезія в прозі із захопленням читалась коломиянами. У 1907 – 1908 роках очолював редакцію чернівецької "Буковини". Це свідчить про те, що молодий літератор мав непересічний талант не лише письменника, а й видавця, журналіста.

Знайомлячись ближче із життям і творчістю Леся Гринюка, приходиш до висновку, що була це надзвичайно мужня людина. Майже впродовж

усього свого життя він хворів на "сухоти", але в його творчості відчувається потяг до життя, до світла, до любові, до кращої долі. Два місяці лікування в курортному місті Дубровнику в Югославії не дали результатів.

Він узявся за переклади. Під псевдонімом "С. Віль" Лесь Гринюк переклав "Тараса Бульбу" Миколи Гоголя, оповідання Л. Андрєєва, комедію норвезького письменника Б'єрнсона "Новоженці", популярний "Нарис соціології" Ахеліса і відомий твір Фрідріха Ніцше "Так мовив Заратустра". Ці твори вийшли у видавництвах Коломиї та Чернівців. Заохочував до цієї роботи Лесь Гринюка відомий коломийський видавець Яків Оренштайн, який видавав серію "Загальної бібліотеки".

Сьогодні багато говорять позитивного й негативного про стосунки молодого письменника Лесь Гринюка з видавцем Яковом Оренштайном. Одні стверджують, що керівник видавництва "Галицька накладня" постійно залучав до роботи Лесь Гринюка і давав йому засоби до життя, інші заявляють, що видавець Я. Оренштайн нажився на хворій людині. А коли письменник помер, то приїхав підводою й забрав у нього з дому всі рукописи, листи, документи й книжки. В останні дні життя Лесь Гринюк перекладав для видавництва дві праці – популярний "Вступ до метафізики" та "Історію філософії" Шеглера, але так і не встиг закінчити цю роботу. Серце молодого двадцятивосьмирічного журналіста й письменника перестало битися під стріхою батьківської хати в селі Воскресинці 7 серпня 1911 року. „Пішов із життя представник молоді української генерації, одержимий нестримним прагненням праці на ниві рідної культури. Він впав напівдорозі до нового життя, і повертається нині до нас на повний зріст, у повній своїй красі” [7, с. 10].

Василь Гринюк, автор цих слів, подає також "Сімейний альбом Гринюків", де є відомості про кожного члена родини: Батько – Яким Гринюк, 1855 року народження, господар середнього достатку. Був вісім років війтом у селі Воскресинці, займався просвітницькою діяльністю. Разом з директором школи Новодворським добудував дві класні кімнати, після чого в

селі стала працювати чотирикласна школа. З його ініціативи було зведено будинок сільської управи. Помер у 1914 році, проживши 59 років. Батько пішов у могилу за Лесем через три роки.

Мати – Гринюк Катерина – займалася господарством і вихованням дітей. Привила синові Лесеві й решті дітей любов до землі й шану до звичаїв і традицій українського народу. Прожила 72 роки. Померла 1939 року в тій самій хаті, де зупинилось серце письменника Леся Гринюка.

Син Петро народився в 1886, помер у 1950 році. Займався власним господарством. Побудував господарство поруч з батьківською оселею.

Син Дмитро, що народився в 1897 році, закінчив неповну середню школу, був дрібним ремісником і займався городництвом. Мав четверо дітей. Всі вони вивчилися, здобули певну освіту.

Дочки Параска (1885-1976), Анна (1901-1984), Олена (1910-1947) народилися в селі Воскресінці, де й поховані [7, с. 31].

Петро Гринюк народився в 1922 році в селі Воскресінці. Вчився у Коломийській гімназії, але війна не дала закінчити її. За фахом – фінансист. Багато років працював головним бухгалтером коломийського сільгоспбанку.

Він відзначав, що сім'я Гринюків жила у Воскресінцях на кутку Кружево біля млина, можна сказати, біля самої річки Млинівки. За вісімсот метрів від будинку протікав Прут. Яким Гринюк, проживаючи в цьому мальовничому куточку, вісім років був війтом, і хоч освіта в нього була чотирикласна, мав повагу в односельчан і всіляку підтримку.

Зараз тієї хати під соломою, де колись народився Лесь Гринюк і його сестри та брати, вже немає. Це була звичайна глиняна мазанка на підвалинах, і після смерті матері Катерини на цьому місці побудувалась Олена. Біля хати був невеликий фруктовий садок і криниця з дуже смачною холодною водою. Вона була обкладена зсередини камінням і деревом. З цієї кринички пив воду маленький Лесь, коли вперше збирався йти до школи. Сюди приходив він напиться чистої водиці на вакаціях, коли вчився в Коломийській гімназії.

Петро Гринюк пам'ятає, що на подвір'ї була ще маленька стайня і великий кіш для зберігання кукурудзи.

Майже вся родина – Параска, Дмитро, Петро, Анна, Олена жили в селі. Тільки Анна в 1956 році переїхала в Сопів з дочкою, яка там вийшла заміж.

Треба сказати, що всі діти Якіма Гринюка, незважаючи на те, що більшість із них мала лише початкову або неповну середню освіту, брали активну участь у громадському житті села: співали в церковному хорі, організовували читання творів Тараса Шевченка, Біблії. З усіх дітей уродженим талантом і кмітливістю з дитячих років відзначався маленький Лесь. Він любив слухати легенди й перекази батьків та сусідів, ходити над Прутом і милуватися околицями села. Батько рано помітив здібності сина й послав його спочатку до народної школи, а потім до Коломийської гімназії. Близький родич Петро Гринюк підкреслює, що Лесь дуже пильнував науку і книжку. Про це яскраво свідчить такий епізод із життя: бувало замете дорогу снігами – ні пройти, ні проїхати, і мама просить сина не йти до школи, пропустити заняття. Та де там, ці вмовляння для Леся були марними, він брав потрібні речі і за вітром біг до школи.

Навчаючись у гімназії, прагнув опанувати все, а тому більшість часу проводив за книжками в читальнях та бібліотеках. Вчився він на "відмінно", і з такою ж відзнакою закінчує гімназію. Для батьків це навчання обходилося дуже дорого: майже щороку Яким Гринюк відгодовував корову й свиню, а одного року навіть довелось продати кілька соток землі.

Незважаючи на те, що Лесь Гринюк часто не бував удома, не можна твердити, що він проміняв Коломию на рідне село. Кожного року відзначав релігійні свята у Воскресинцях, особливо любив Святий вечір та Різдво. Його небіж відзначив ще таку деталь: Лесь приходив додому у формі гімназиста, підтягнутий, стрункий, худий, аж синій, тільки очі світилися вогнем, що свідчить про нелегке студентське життя.

Лесь Гринюк, коли почав учитися в гімназії, то майже втратив зв'язки зі своїми однолітками з села. Він ніби був приписаний у місті, до нього

тягнувся всім тілом і душею. Своєю поведінкою Лесь далеко випереджав своїх сільських ровесників, і тому його називали не інакше, як "паничем". Це дуже радувало батька. Він гордився ним, бо до села доходили чутки, що син вїйта Якима пише вірші й цікаві образки у коломийських газетах. Одного разу, як розказують рідні, на Великодні свята, прийшов Лесь не один, а з гімназисткою, яку звали Ярусею Хоминською. Це було перше кохання письменника, його юнацьке захоплення. Саме їй він присвятив свою найкращу новелу "Весняні вечори", яка потім дала назву й окремій збірці.

Батько дуже опікувався Лесем, переживав за його хворобу, але лікувати не було за що. До того ж на квартирі по вулиці Міцкевича, де був гуртожиток гончарної школи, було дуже холодно, і Лесь часто застуджувався. Кашель не покидав його ні влітку, ні взимку. Бувало, приїде в село з кимось із односельчан, забіжить до хати, вип'є холодного молока і відразу починає кашляти.

Лесь Гринюк у Коломії підтримував тісні зв'язки з видавцем Яковом Оренштайном. Їхня співпраця розпочалася ще в період редагування ним двотижневика "Поступ". Відомий меценат літератури, може, одним із перших побачив і оцінив його здібності як письменника, журналіста й перекладача. Випускаючи у своїй друкарні серію "Загальна бібліотека", він залучив Леся Гринюка до перекладацької роботи. Під пером письменника вийшли переклади з польської, німецької та інших літератур.

Лесь Гринюк змалку спостерігав за життям селян, їх злиднями й проблемами. Його кмітливість і знання сільських буднів потім відтворились у новелах. І якби життя не обірвалось так раптово, то літературна спадщина письменника поповнилася б новими шедеврами, які, можливо, нічим би не були гірші за праці видатних корифеїв України. Та за своє коротке життя Лесь встиг зробити чимало, що наразі потрібно досліджувати, дати змогу читачам відкрити для себе творчість цієї унікальної людини. Адже, незважаючи на тяжкі умови тодішнього життя, він не полишав пера, творив завжди щось нове: статті, поезії, оповідання.

У свій час молодша сестра О. Гринюка Параска написала спогади про нього, які зачитувала 1970 року на відкритті пам'ятного знаку на могилі Леся Гринюка. Ці мемуари з рідкісними деталями стосовно дитячих і юнацьких років Леся вона передала професорові Львівського університету Василеві Лизанчуку [7, с. 27]. Дещо нові відомості про життєвий і творчий шлях письменника подає Петро Кривоносюк, який теж народився у селі Воскресинці й особисто знав Леся Гринюка, товаришував з ним. Його спогади зберігають родичі письменника.

Друг відзначає, що кожного дня Лесь, ідучи до гімназії, долав чотири кілометри й тільки в кращі літа, коли був добрий урожай, відсиджувався на станції (квартирі) біля гуртожитку гончарної школи. Вулиця Міцкевича, якою ходив день у день десять з половиною років, запам'яталась молодому гімназисту постійно заболоченою навесні, а восени, засипаною кучугурами снігу. Канікули тоді тривали шість тижнів: з 15 липня по 30 серпня, і часу на відпочинок залишалось дуже мало.

Два перші роки науки кожний мав можливість вчитися в сільській двокласній школі. Від третього класу початкової школи до закінчення гімназії треба було шукати місця в Коломиї, бо там вчили німецької мови, без якої за Австро-Угорщини вступ до гімназії був неможливий.

Саме під час тих походів дощової осені й холодної зими Лесь Гринюк схопив недугу, яка тоді називалася сухотами (туберкульоз). Згодом ця хвороба стала прогресувати й не дала йому можливості розвинути свій природний талант на користь своєму народові, своїй нації. Але навіть за своїх 28 років життя він зумів залишити нащадкам цінний доробок.

Лесь Гринюк був першим хлопцем із села Воскресинці, який проклав місток між містом і селом, і це було надзвичайно важливим, тому що слідом за ним потягнулися й інші хлопці, які теж хотіли досягнути науки. Але важка підступна хвороба не дали йому змоги закінчити навчання. В гімназії Леся поважали й добре знали, зачитувались його віршами в прозі, новелами та поезією. Він став для всіх гімназистів зразком наслідування, прикладом того,

як потрібно вчитися. Адже незважаючи на постійні нестатки, вчився він на "відмінно" і склав випускний екзамен (так званий матуріальний) також на "відмінно". А це на той час було надзвичайною подією, бо в гімназії викладали "латину", "греку", німецьку та польську мови, осилити які не кожному було під силу.

Закінчивши гімназію, він не пішов вчитися на священика, як це робило більшість селянських дітей у ті часи, а обрав навчання на філософському факультеті у Львівському університеті. На цій новій життєвій дорозі юнака весь час переслідувала хвороба. Але він не дбав про себе, ігнорував смерть, вкладав всю душу й серце в перо публіциста, письменника й перекладача.

Треба віддати належне його батькові Якимі Гринюку, який упродовж короткого життя не відрадив Леся від обраного шляху, а навпаки, першим порушив сільську традицію, яка вимагала, щоб син „хлопа” порався біля землі, а вечорами сидів у корчмі. Багато корисного зробив він для села як вїйт: розбудував шкільний будинок, домігся, щоб була відкрита двокласна школа, збудував дім для так званого громадського уряду. За його вїйтівства в селі було ліквідовано кілька корчм: десяток уздовж вулиці Міцкевича і три на території села, залишалась тільки одна для воскресинецьких газдів і три по дорозі до міста.

До нас дійшло дуже мало творчого доробку письменника. Особливо це стосується періоду його роботи у львівському "Ділі" та чернівецькій "Буковині". „Леся Гринюк був першим гімназистом села Воскресинці і першим відомим письменником. Таким він і залишиться для всіх наступних поколінь” [7, с. 28-29].

Отже, завдяки друзям, рідним і близьким, інформація про життя Леся Гринюка стає для нас повнішою, збагачується певними деталями. А це дає змогу подати більш широку картину того світу, в якому перебував письменник від дитячих літ до вже зрілого віку. І, як ми бачимо, картина ця не зовсім радісна, а позначена горем, смутком, болем.

Розділ II.

РАННЯ ТВОРЧІСТЬ ЛЕСЯ ГРИНЮКА

2.1. Новелістика та лірика у прозі. Олекса Якимович Гринюк був тією людиною, яка прагнула знань. Про це свідчать матеріали з його біографії. Цей бідний сільський хлопчик знав і відчував тяжку буденність життя. Біль, страждання простого люду не минали повз його увагу. Сам він, бачачи все, не міг нікому зарадити, допомогти в чомусь, лише поспівчувати. В його душі накопичувалось усе більше й більше смутку, який вилився на папір. Ще під час навчання в Коломийській гімназії Лесь Гринюк починає писати новели та поезії в прозі. Цей потяг до пера не згасав навіть тоді, коли літератор дізнався про свою невиліковну хворобу.

У 1903 році йому запропонували редагувати в Коломії місцеву газету "Поступ", яка виходила як науково-популярний двотижневик. Це видання мало неабиякий успіх у читацької аудиторії. „За два роки редакторсько-публіцистичної діяльності Лесь Гринюк опублікував значну частину творів. Саме цей літературний період був найпліднішим” [7, с. 7].

Оповідання "Лист до сестри" має автобіографічну основу. Брат Стефан, що далеко від батьківського дому, там, де йому "так холодно і вохко", пише листа сестрі, намагається втішити її, морально підтримати, хоча сам тужить за батьківським осідком ("...я без вас не міг дихати, як риба без води"). Весь лист пронизує думка, що за "сирітську кривду і за сирітські сльози Бог тяженько каратиме" [33, с. 214].

Головний персонаж дуже переживає за долю своєї сестри-сироти, від якої дізнається, що їхній вуйко часто збиткується і "розпускає руки" до неї. Цей факт безумовно розтривожив брата, адже такого він не чекав від вуйка, знаючи про те, що він не найкращий чоловік. Адже ще в дитинстві вуйко любив дорікати матері за надмірне "балування" сестри, був незадоволений тим, що батьки віддали Стефана до школи. І лише материне оберігання відганяло від дітей страх. Та тепер надійного плеча, до якого можна було б

прихилити голову, немає. Свою сирітську долю головний персонаж порівнює із похилим Деревом, на яке й кози скачуть. Стефан дуже сумує за тими часами, коли він навчався в гімназії й мав змогу приходити щотижня додому за затишком, який панує в селі, щирістю усмішок. Але тепер йому цього бракує, бо саме місто дає відбиток холоднечі на душі, а в очах містян бачить холод льоду. Часто серце оповиває невимовний біль за втраченим щастям, дитинством – грайливим, безжурним. І тому герой втікає від усього цього і не раз просиджує цілими днями в кімнаті разом зі своїми думками, які снуються навколо рідної домівки. Сум навіває спогади: "спання в stodolі", "надирання картоплі". Від цього всього тепер не залишилось і сліду. Холодні кімнати, в яких завжди сирість, вогко, дають морально на людину, не дають їй відчутти домашньої теплоти. Головний герой порівнює себе із "заблудженим журавлем", який прагне вибратися з цього міста за будь-яку ціну.

Оповідання пронизане сумом, стражданням, болем. Лесь Гринюк написав його у формі листа, в якому безпосередньо звертається до своєї сестри. На нашу думку, прототипом адресатки листа була сестра самого письменника Параска, всього на два роки молодша від нього. Та не все тут можна назвати автобіографічними відомостями. Автор і головний герой мають відмінні риси: Лесь Гринюк не був сиротою, адже батьки померли після його смерті, а тому ніякий вуйко не мав права кривдити племінницю. Та все-таки видається, що автор в душі відчував себе скривдженим, як сирота, його належно не сприймали, адже він був "першим гімназистом" села Воскресинці. Й саме цей стан душі вкладає письменник у свого персонажа Стефана, він навіть називає його своїм псевдонімом.

У часи письменника бідняки дуже рідко здобували освіту. Причини цього яскраво змальовані в оповіданні: неможливість, неспроможність приїжджати часто додому, "холодні, вогкі кімнати". "Велике місто", в якому перебував головний персонаж, на нашу думку, було саме Львовом, в якому навчалися як автор, так і герой твору. В оповіданні досить різнобарвна лексика: багато слів-діалектизмів. Письменник збагачує його вдалими

порівняннями, фразеологізмами, метафорами ("котячий сміх", "голос запливав до стодоли", "гадка тріпочеться" та інші).

Відчуття головного персонажа Стефана та письменника Леся Гринюка багато в чому збігаються: обоє сумують за дитячими роками, ясними днями. Звідси можна зробити висновок, що саме в цій рисі обидві особистості ідентичні, це, по суті, одна і та ж людина. Олекса Гринюк зображує світ "чорним", і саме ця метафора дає нам зрозуміти, яким цей світ був для письменника. Цей колір використано у творі не випадково, він символізує сум, страх, безнадію, а в поєднанні зі словом світ – втрату віри у щось прекрасне, в людей, смисл життя. Отож, тема цього оповідання – зображення внутрішнього світу героя: переживання, відчуття, стан душі. Головний персонаж намагається розрадити сам себе, знайти підхід до людей, "вбити в собі тугу і забути все" [19, с. 3], але "туга вертається назад ще більша" [19, с. 3].

В іншому оповіданні "На відлеті" галичани, наче птахи, полишають свої прадідівські гнізда, бо густішають межі. А ті бідні люди "падуть грудьми на землю і обхоплюють її руками, а вона їм під грудьми звужується, а з-під рук висотується, як мряка" [20, с. 2]. І подаються за моря, за океани. Як і в Стефаника, побутовий трагізм доведено до піку людського відчаю – люди залишають не лише рідні хати, подвір'я, землю, а й прощаються з надією ("...повіються світами шукати для себе хліба. Господь то знає, що вони найдуть, чи ще гіршу біду, чи полекшу, але то знають, що вже сюди не вернуться ніколи" [33, с. 215]).

Леся Гринюк написав цей невеличкий твір як роздум над труднощами життя простого люду. Він, як невід'ємна частка цього люду, не міг бути байдужим до проблем співвітчизників. Проймаючись їхнім нелегким становищем у цьому світі, автор прагнув показати чи не найголовнішу проблему селянина: як прожити? Це питання турбувало багатьох, адже тяжко було домогтися, щоб комусь дали землю, та якщо така можливість випадала, то вона не приносила багато радості.

Страшенна спека висушувала все навкруги. Письменник бачить в очах людей безвихідність, сум, страх – це все створює невеселу картину. Та селяни не опускають руки, вони борються з відчаєм: одні залишаються вдома і вірять, що земля все ще видасть якісь плоди, а от інші вирішують "шукати хліба" десь подалі від дому. Мандруючи світами, вони не знають, що на них чекає, але надія завжди поруч із ними, не залишає ні на хвилину, бо коли її не буде, втратиться сенс життя. Лесь Гринюк показує смуток не тільки живих істот, а й природи: дерев, землі, які не хочуть відпускати людей від себе. Прощання з природою перед тим, як піти у чужі краї, ще раз підтверджує прив'язаність до землі, любов до навколишнього середовища. Якби не гнав їх голод, вони б ніколи не покинули рідного дому, лише один Господь Бог знав, що буде з ними в далекій стороні.

Автор порівнює цих селян із птахами, які збираються восени відлітати, шукаючи сприятливих умов для існування, адже скоро прийде холодна пора року – зима. Внутрішні переживання людей пов'язані з невизначеністю їхнього подальшого життя. Неясність майбутнього їх лякає і "біль трясє грудьми мужицькими" [20, с. 3].

Місія перебування на Землі кожного з нас – це щось залишити по собі, зробити багато добрих справ, щоб ще довгий час пам'ятали про тебе. Найбільше переживали селяни: якщо їх забудуть, то як вони житимуть з цим тягарем на душі. Та Лесь Гринюк запевняє: "Не забудуть вони їх, ой, не забудуть до смерти" [20, с. 2]. У своєму висновку письменник стверджує, що час не стоїть на місці, і тому треба вірити, що настане ще момент, коли багатії прийдуть за допомогою до простого люду, "скотяться у багно". Врешті-решт автор дуже гостро ставить перед людьми запитання: "Що буде з тим деревом, що вже вивернулося, що буде з тим лісом, коли він отак проріджуватиметься?" [20, с. 2]. У цих словах заховане переживання щодо майбутнього світу: коли люди отак будуть залишати свої корені і йтимуть у безвість, то хто зостанеться тоді на Землі.

Цей твір, головна тема якого – показ буденного нелегкого життя бідних галичан побудовано на основі реальних фактів того часу. Як ми бачимо, жили тоді люди не найкраще, часто ледь животіли. Людина може обходитись довгий час без багатьох речей, але без їжі – ні. Постійний страх не тільки й не стільки за себе самого, але й за дітей можна було побачити в очах більшості. Сам письменник виростав не в злиднях, завжди було що їсти, та бідність, яка змушувала йти на крайнощі, зворушувала його до глибини серця. Лесь Гринюк, виходець із народу, не засуджує цих людей, його тільки турбує одне: спустошення сіл після масового від'їзду. У житті кожного приходиться такий момент, коли людина має чимось поступатися, навіть якщо доведеться переступити через упередження. Для підкреслення самої причини, через яку селяни змушені "відлітати", автор змальовує страшну картину: "Вияловіла, висхла під сонцем як лупок, масти в ній нема, хіба піт їх гіркий – хіба піт їх солений" [20, с. 3]. Людська праця не буде винагороджена, адже земля не принесе віддачі, не видасть довгоочікуваного плоду. Та деякі люди не зневірюються, борються до останнього, вірять, що за їхні труди їм воздається стократ. Письменник порівнює "гадки" з "криком чорних воронів", "каменем". Це ще раз підтверджує, що прийняте рішення про від'їзд бідних селян пригнічувало, а серця, залиті сльозами, кричали про допомогу.

В цьому оповіданні, як і в попередньому, визначальною рисою селянського життя є сум, зневіра. Та не можна твердити, що Лесь Гринюк був песимістом, бачив усе в темних тонах, навпаки, оптимізм не полишав його ні на хвилину. Та від гіркої правди ніде не подінешся.

У творі "При ватрі" Лесь Гринюк змальовує бідну селянську сім'ю, в якій життя стає таким нестерпним, що автор називає його "пеклом". Це слово не просто так використовує письменник, адже останні кілька місяців були жахливими для членів сім'ї. Постійні сварки, побиття не обходили їх стороною, батько-п'яниця змушував усіх своїм приходом тремтіти від страху: "діти ходили перепуджені, як пташенята, що до них внадився яструб" [28, с. 2]. Автор наголошує на нелегкому становищі жінки-матері, яка найбільше за

всіх "гризлася, сохла з журби" [28, с. 2]. І знову картина постає в темних кольорах: "над хатою завис чорний птах недолі" [28, с. 2], що символізує знову ж таки смуток, страх. Все би йшло своїм шляхом, якби це страшне видовище не побачив однієї ночі старший син: "Наперед хати метушився тато блідий, запінений від п'яної злости і волік маму за волосе" [28, с. 2]. Хлопець зі всім міг би змиритися, та із безпідставним знущанням над матір'ю – ніколи. Йому ніби пам'ять відібрало, кров вдарила в голову, крики вибили решту дітей з колії, і тут син набирається відваги і вдаряє кулаком батька в груди. Затьмарення розуму відходить, і хлопець розуміє, що йому потрібно тікати звідси якнайдалі.

В образі матері, "почорнілої від журби і безсонних ночей та збідженої від праці" [28, с. 2], Лесь Гринюк змальовує нелегку долю багатьох жінок, на долю яких випало бути за будь-яку ціну берегинями свого вогнища. Головний персонаж у відчаї, він не знає, де йому заховатися від цього світу, нестерпного болю за вчинене. Та хлопець не жаліє, що так вчинив, хтось же повинен був захистити матір, але страх брав гору над ним, тому що це перший раз він підняв на батька руку. Тяжкість на серці не давала йому заспокоїтись, головний герой біг у темряву, не знаючи, куди вона його приведе. Та іншого виходу не було, повертатися назад – неможливо: він не зміг би дивитися людям в очі.

Головна тема твору – це переживання сина, душевні муки, з якими боровся головний персонаж. Хлопець дуже страждав, думками він повертався в минуле, тужив за "ласками матері", "ясними днями". Головний герой – дуже емоційна людина, яка все близько сприймає до серця, він не може побороти в собі "пекучі думки", а тут, як подумав, що його життя приречене на біль і страждання, то розпачливий стогін вирвався назовні. Лесь Гринюк показує в образі головного персонажа крик, благання про допомогу всіх дітей, які все своє життя повинні страждати, тому що немає кому їх захистити. Хлопець хотів тільки спокійного життя, теплоти, ласки з боку

рідних, і тоді весь страх і біль зникли б назавжди. Письменник намагався відтворити стан душі головного героя, його відчай, розчарування у житті.

В оповіданні використано ряд слів, які точно передають стан персонажа: *стогін, смуток, тоска, біль, розпука, страх*. Дітей порівняно із "пташенятами", беззахисними маленькими створіннями, яким так потрібна теплота домашнього вогнища. Батька ж Лесь Гринюк зіставляє із "яструбом", хижим, безсердечним, який тільки те й знає, що порушувати спокій сім'ї. Та з цим не хоче миритися старший син і "безтямна злість бере верх над внутрішнім я" [28, с. 2]. Розгублена душа хлопця знаходить незначний затишок у лісі біля розпаленої ватри.

Не менш пильної уваги заслуговують Гринюкові поезії в прозі: "Задума", "Казка про щастє", "Озеро". Щодо першої, то хочеться сказати, що автор вмістив її як вступ без назви до збірки "Весняні вечори". Він розповідає про бурхливе життя, сповнене то радісними, то сумними хвилинами, білими і темними смугами. Автор наголошує, що після буденних труднощів приходить задума, огортає все твоє єство і ти потрапляєш у полон спогадів, і тоді волею чи неволею забуваєш про все, і смуток заповнює серце. Олекса Гринюк сумує за щасливими моментами безтурботного дитинства, за тим, чого уже не повернути назад. Він каже, що все своє життя людина шукає щастя, женеться за ним, щоб упіймати і бути щасливою, адже на це має право кожен.

Життя людини складається з періодів, сповнених то радості й надії, то смутку й болю. Це своєрідне випробування, яке просто треба пережити і при цьому не впасти у відчай. Та інколи на людину навалюється занадто багато проблем, і вона опускає руки. На долю самого письменника також випало чимало всього, але він зміг побороти всі протистояння в душі і при цьому до кінця залишатися оптимістом. Тема твору – роздуми письменника над життям.

В іншій поезії в прозі, "Казка про щастє", Лесь Гринюк на основі фантастичної легенди про цвіт папороті переносить читачів у світ казки. Та

це не просто чарівна розповідь для малюків, а й повчальна – для їхніх батьків, які часто літають у небесах, а спуститися на землю не бажають. Автор порівнює дитячі мрії з мріями дорослих, які інколи женуться за неможливим, нереальним, витрачаючи на це час і сили. Так і головний герой прагнув залишити завісу нещастя позаду і стати щасливим у цьому світі. До його вух доносяться чутки про цвіт папороті, завдяки якому все в житті йде на лад. І бажання хлопця знайти щасливу квітку стає настільки сильним, що він ладен на переборення будь-яких перешкод, труднощів. І ось однієї купальської ночі він наважується піти в ліс, в якому на нього чекають непрохідні хащі, дрімучі озера, багно, та щастя він не знаходить ніде. А тим часом цвіт зацвів на власному подвір'ї, і від його випромінювання все освітлювалося навкруги, квітка розквітала все сильніше і немовби просила: "прийди і зірви мене" [25, с. 2], та поруч нікого не було. На наш погляд, ідея полягає в тому, що інколи людина прагне чогось недосяжного, а наше щастя може бути зовсім поруч, та засліплені довгоочікуваним "раєм" очі не бачать його.

Цей невеличкий твір з цікавим сюжетом містить у собі багато інформації з реального життя людей. Письменник розкриває на основі загадкових речей нездійсненність мрій бідних селян. Вони прагнуть жити краще, причому вірять навіть у "казку", знаючи, що це не принесе корінних змін, адже свої постійні життєві негаразди, проблеми вони так хочуть змінити на суцільні радісні хвилини. Та не все в житті так легко і просто, тому потрібно бажати реального й вірити, що все зміниться.

З низки творів ми можемо зробити висновок, що Лесь Гринюк спостерігав за внутрішнім світом людини, його цікавили найменші деталі. Не є винятком у цьому й наступна поезія в прозі – "Озеро". Письменник прагне заглянути в глибини людської душі, і при кожній такій думці в нього виникає в уяві озеро, яке знаходилося в горах у тихій долині. Воно було надзвичайно глибоке, з боків заросле деревами. Через два невеличкі отвори в "листяній стрісі" дерев сонячні промені падали на озеро. Сама вода була то чистою,

крізь поверхню якої можна було побачити життя під водою, то каламутною – найчастіше перед бурею. Взагалі озеро було досить тихим, спокійним, та інколи на ньому з'являлися невеличкі хвилі, які вдарялися об берег. Переважно вранці вода в ньому була надзвичайно чиста і на неї в такі хвилини міг би дивитися цілими днями, милуватися. Та тиша перевтілювалась на шум, неспокій, які докорінно змінювали озеро, ніби підмінювали його. Інколи бувало, що вночі доносився стогін із його глибин так проймаючи до живого, що аж на серці лягав "чорний смуток". Та за будь-яких обставин ніхто не міг заглянути на дно озера, дізнатись причину цього. Автор сумнівається, що, якщо озеро і вміло б говорити, то воно б щось розказало, пояснило, до речі, як і сама душа. Нікому не під силу пояснити, чому ми інколи робимо такі вчинки, про які потім шкодуємо, чому такими частими бувають переміни в настрої. Та автор намагається все це пояснити за допомогою такої стихії, як буря, яка дуже впливає на тишину озера, змінює його. Так і душевні переміни залежать від навколишніх факторів.

Людина, як і озеро, дуже загадкова: не можна бути цілком впевненим у тому, що когось досконало знаєш. Саме тут доречно буде процитувати народне прислів'я: "Чим далі в ліс, тим більше дров". Чиста, прозора людська душа може запросто зняти з себе маску й стати брудною. Та тоді на неї ніхто не погляне, як і на озеро, що з нього мало користі. Коли на душі спокійно, ніщо не тривожить, тоді поряд з цією людиною радіє все довкола. Так і в озері: "Коли вода була чиста, мож було видіти ще у спідній верстві, під поверхнею килим баговиня, ріжки і кліщі якихсь водяних творинь" [25, с. 3].

Отже, Лесь Гринюк загалом розглядає в цих невеличких поезіях у прозі стан душі, роздуми та мрії простої людини. Ці твори психоло-педагогічного характеру читаються й сприймаються дуже легко, тому що в них вкладено частинку душі автора.

2.2. Мотиви поезії. Крім написання прозових творів, Лесь Гринюк виявив неабияку залюбленість і в поетичне слово. З-під його пера виходять такі поезії як "Тоска", "Берізка". В останньому вірші поет змальовує свої

відчуття від побаченого, що запали йому в душу. Картина була вражаючою: маленька, тендітна берізка вмирала в обіймах дуба. Автор дуже тонко відчував страждання дерева, його смертельні стогони. Це не було безболісним для маленької берізки, але боротися вона не мала сили, тому просто "помалу в'янула, конала". Деревце було приречене на загибель, тому що велетні-дуби заслонили йому будь-яку можливість побачити сонце. Це сумне видовище автор бачив тільки раз, але відтоді цей образ був з ним повсюди, завжди згадував його, навіть "серед сміху, серед щастя". Для поета побачене не було чимось дивним, тому що такий закон природи: виживає той, хто сильніший, і про це він знав. Але ця несправедливість була для нього занадто гіркою, щоб отак просто з нею розпрощатися навіки.

Природа дуже тісно пов'язана з людським світом, життя в якому побудоване за подібним принципом, тільки тут доречним буде метод "хитрості, наглості". Та людина, на відміну від дерева, може захистити свої права, відстояти свою честь.

У поезії "Тоска" Лесь Гринюк сумує, тужить за всім, йому холодно на душі від заходу сонця ("...кров на небі потахає" [26, с. 1]), від кінця літа ("літо вже лягає в трумну") [26, с. 1]. Це оживлення, надання рис людей неживій природі вводить нас у загадковий світ, який рано чи пізно минає. Та, знаючи це, поет все одно тужить за чимось втраченим.

Із кількох рядочків можна відчутти тягар на душі, біль, злість на весь світ. Автора засмучує прихід ночі, тихий, безшумний, тому що день минув, а з ним пішла у небуття частиночка тебе.

На відміну від цих двох поезій, наступні дещо більші за обсягом, та тематика їх дуже подібна. У вірші "Дарма" поет пробує втішитися самотиною, втечею туди, де "гори в золоті скупались", але приходить самоусвідомлення, що всі ці мрії – даремні, бо із мріянь "падеш в прокляті доли" [27, с. 2], де "знову труд, гіркі мозоли" [27, с. 2].

Авторові не подобається селянське "бездонно сіре" [27, с. 2], "не роз'яснене лучами" [27, с. 2] життя, де немає віри. Ця картина лякала його, а душа, переповнена болем, смутком, просто хотіла втекти від цього всього подалі. Лесь Гринюк бажав просто прожити життя щасливо, радісно, та ці мрії виявились надреальними – долю не змінити. І це поет прекрасно знав, та надія жевріла до останньої миті.

Поезія "Ніч" присвячена "Коханому Славкови" (Володимир Качкан вважає, що йдеться про Ярослава Весоловського [33, с. 218]), в якій поет не тільки сумує, а й відчуває страх. З приходом ночі все навкруги засинає, навіть "чарівний сад потонув у сні", та Леся Гринюка насторожує, „чи в тій тиші як море не прийде вічне забуте” [27, с. 2].

Поет не хоче помирати, він бореться всіма силами за життя, адже він такий ще молодий. Своїми переживаннями він ділиться з другом Ярославом, якого дуже поважав. Ці сердечні відчуття неминучості приносять Лесеві Гринюку біль, страждання. Саме змалювання цього нестабільного душевного стану – спокою та занепокоєння – й лягли в основу твору.

Проаналізований вірш було надруковано в альманасі "За красою" в циклі "З окрушків". Всі три вірші пронумеровані римськими цифрами, без назв. В одному з них поет висловлює свої душевні муки, від яких хочеться "полинати в безкрає". Цей смуток йому навівають сумерки, ніч, яка "землю пільмою вкриває" [31, с. 141]. Автор прагне вирватись з тенет гнітючих думок, та

„з плачем встає поперед очи
Те все, що так кохалося, любило,
А що життєвий насміх потолочив;
– О, в ту годину всі ви, всі прийдіть,
Що нас життя недругами зробило –
Я вам прощу, а ви мені простіть!” [31, 141].

При читанні цих рядків постає в уяві відчуття прощання, безнадії, зневіри в житті: все, чого поет бажав, уже не здійсниться. Та в кінці автор пише про якусь годину, яка неодмінно прийде і стане "судною". Саме в цей час Лесь Гринюк хоче попросити вибачення за все у своїх ворогів і сам готовий їм усе простити.

Тема наступної поезії перегукується з усіма іншими: розкриття внутрішнього світу ліричного героя. Лесь Гринюк оповідає про свої почуття до коханої дівчини, на які вона не готова відповісти. Ми знаємо з його біографії, що першим і єдиним його коханням була Яруся Хоминська. Так ось із цього приводу поет дуже сумує, сльози заступають очі, але "із-під вій не потечуть ніяк" [31, с. 142]. У нього виникає бажання "світом потрясти" [31, с. 142], як біблійний Самсон. Та одразу ж такий задум розвіюється, коли подумає, що світ ні в чому не винен, та й його кохана не заслужила цього. Розчарування в серці зростає виникає думка, що все життя – це "злобний насміх долі" [31, с. 142]. Але щоб не накликати на себе її злості, він готовий сміятися, співати пісень. Лесь Гринюк дуже страждав, йому ввижався кінець життя. Прямим підтвердженням цього є ось ці останні рядки вірша:

„Як вічний жар, як вічний біль, як жаль,
що від найгірших мук по сто раз гірші,
я понесу мою погорджену любов,
хоч би із серця плила кров,
З собою в даль –
і там писатиму могильні вірші” [31, с. 142].

Отже, майже усі ці твори поєднані однією рисою: змалювання особистих переживань, відчуттів, тобто розкриття свого внутрішнього "я" в стилі, який за ознаками наближається до декадансу.

Лесь Гринюк – дуже емоційна, добра людина, і в цьому реципієнт пересвідчується, перечитуючи його твори. Багато з них, попри мінорний настрій, позначені надією на краще майбутнє, вірою в себе і свої сили. Письменник хотів від життя маленької "дрібнички" – бачити всіх щасливими,

радісними, із непереборним бажанням жити, творити, та натомість бачив лише сум, біль. Всі ці твори були надруковані в "Поступі" 1903 року, та це не свідчить про те, що всі вони були у цьому ж році написані. Приміром, поезії в прозі вийшли з-під пера у квітні 1900 року.

Мрія Леся Гринюка стати освіченою людиною здійснилася, але але заплатив він за неї дуже дорого – власним життям. Як ми знаємо, постійно живучи в холодних приміщеннях, він підірвав здоров'я. Та знаючи про свою хворобу, молодий письменник боровся, хоч інколи на душі ставало хмарно, темно, і тоді все переносилось на папір. Дуже нелегко було молодому літератору писати про щасливих людей, справедливість, здійснення всіх найзаповітніших мрій, коли реальність вимагала, диктувала зовсім інше.

Розділ III.

ЗБІРКА НОВЕЛ “ВЕСНЯНІ ВЕЧОРИ”

Збірка "Весняні вечори" 1904 року видання складається з заспіву та восьми новел. Всі вони написані в тоні настроєвих, сентиментальних образочків, з мотивом „туги за ясними хвилями, непевної будучності”. Лесь Гринюк писав і творив уже на початку XX століття. Його творчість, значною мірою, базується на „старій” реалістичній, почасти – народницькій, школі. Він відходить від модерністської літературної моди, яка в той час набувала в українській літературі дедалі сильніших позицій. Він найбільше дотримується реалістичних картин дійсності, взятих із життя народних мас. У творах цього періоду, коли хвиля селянського руху на західноукраїнських землях наростала, до основних тем належали зубожіння народних мас, породжувані крайньою бідністю сімейні проблеми, драми.

На пропозицію коломийського друкаря Євгена Крушинського Лесь Гринюк включив до цієї збірки кращі прозові твори, а саме: "Картка з дневника". "Старий пан", "Настася", "Троє дітей", "Синове весілля", "Смерть", "Через гори". Ця збірка новел та етюдів вийшла в Коломиї, а через 16 років витримала й перевидання (Київ-Ляйпціг, 1920 рік).

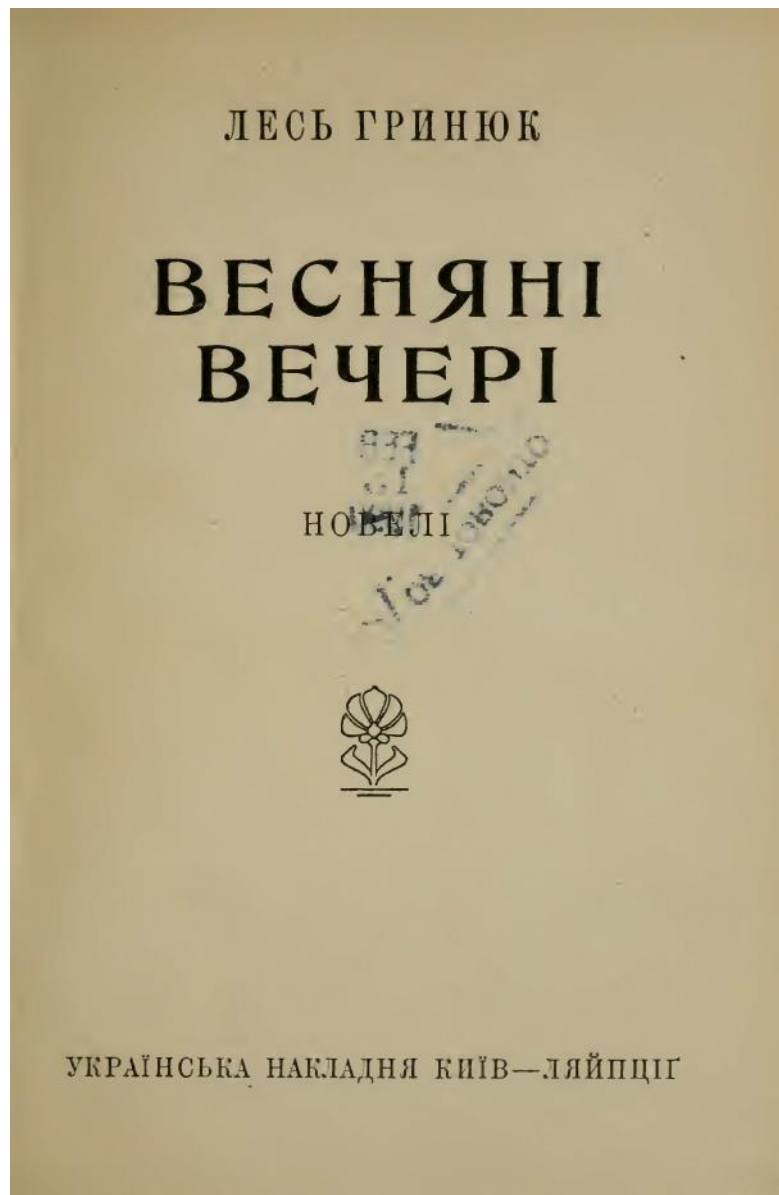
Твори, що пізніше увійдуть до збірки "Весняні вечори", вперше були опубліковані в "Літературно-науковому віснику" за 1902 рік. „Весняні вечори" [...] всього лишень вісім невеликих за обсягом творів, але обсягових за змістом та сюжетними колізіями. Справді, уже ця перша й остання книжечка молодого літератора ніби зібрала у згусткові манери письма той кращий досвід, що його внесли в літературний цех такі майстри, як Михайло Яцків, Богдан Лепкий, Гнат Хоткевич, Василь Стефаник, Марко Черемшина. Перечитуєш ці невеличкі новели-етюди, й перед тобою постають подібні до Стефаникових герої: Меланія ("Картка з дневника"),

1. Обкладинка другого видання збірки „Весняні вечори” (Київ-Ляйпціг, 1920 рік)

старий радник ("Старий пан"), Настася, Петро і старий Струган ("Настася"), мати з синами ("Троє дітей"), Андрій, Андріїха ("Синове весілля"); то тут, то там вибухає імпульсивна думка, увібрана в рамці високохудожнього виразу (як у М. Яцківа); або ж зачарує тебе легіт розлогого метафоричного опису (як у Г. Хоткевича чи Марка Черемшини)" [11, с. 5].

Знаючи й розуміючи ту життєву трагедію, яку приготувала письменникові його крута доля, збагнемо, чому, власне, в кожному творі (прозовому чи поетичному) явно або ж приховано бринить мінорна нота;

2. Титул другого видання збірки новел „Весняні вечори” (Київ-Ляйпціг, 1920 р.)

чому навіть найреальніші малюнки з життя так чи інакше віддають-відгомонюють тихим песимізмом. Перечитаймо авторський вступ до збірки "Весняні вечори", і матимемо ключ до розуміння й пояснення багато чого, що стосується аналізу творчості Леся Гринюка: "Кипить життя, як спінене море, перлиться сміхом молодість, дудонить безупинна погоня за щастям, а там, дивися – день гасне, усе лишається далеко, позаду, вечір западає в тумані, приходить задума.

Іде з гір, приложених імлюю, з шуму лісів, з-над сонних озер, йде по полю, розколисаним у паузі вечірньої години, одностайна, тиха, безмірна...

Приходить і бере твою голову в долоні, як в широкі сонні крила, бере і

хитає тобою, хитає все даліше, все ширше, все тихше, аж втонеш у ній, як в морі.

Тоді стає кидати перед тебе цвіти споминів то ясних, як звізди, то збрижаних кров'ю, стає пересувати образи якісь далекі, гейби вітрила кораблів, що йдуть та йдуть і гинуть у синій дали. Поволи забудеш, що діється круг тебе, не знаєш і це чуєш нічого, лиш одну тугу за ясними днями, лише жаль за страченим щастям, лиш якийсь смуток безмірний в душі..." [11, с. 5-6].

„Лесь Гринюк умів у малій прозі "освітлити", "омузичнити" слово. Нерідко споглядальна замилюваність, метафорично насичена описовість наче прокладає місток до подальшого психологічного наповнення образу; часом уже перші рядки чи абзац твору добре "камертонують" подальший хід авторської думки, розгортання сюжету. По суті, Лесь Гринюк не насичував свої новели ланцюгом фактажу, не перенаселяв твори героями. Як правило, чи в монологічній, а чи в діалогічній манері розпростирання в часі фабули автор іде від факту" [33, с. 217]. Як влучно спостеріг один з найавторитетніших дослідників генези новели та її розвитку в українській літературі кінця XIX – початку XX століття професор Іван Денисюк, Лесь Гринюк схилився до такого прийому побудови твору, коли "зображується лише задум події, переживання героя в момент мовлення про нього..." [37, с. 15].

Лірична новела-етюд "Весняні вечори" написана у формі спогаду-туги. Йде безособова розповідь про те, що "тоді сонце буде низько над заходом..." Читаєш – і ніби на художньому полотні постають перед очима живі реалії давно минулого дитинства, неповторного часу вечорів літа. І тільки два прикінцеві рядки несуть зрозуміле пояснення, що прозаїк, по суті, писав про своє дитинство, про усе світле, що минулося, бо почувався безнадійно хворим: "Боже милий, чому так швидко минули для мене весняні вечери, ті одинокі ясні хвилини у моїм життю!" [13, с. 15]. Лесь Гринюк змальовує красу весняної природи, пробудження всього живого й неживого. З появою

перших весняних промінчиків оживає не тільки природа, але й настрій піднімається, хочеться радіти, співати разом з пташками. Ця новела наскрізь просвічується радісним відчуттям, щастям безмежним. Автор твердо вірить, що з настанням весни, коли усе набирається нових сил, настане інший час, який принесе кращі зміни у життя. Пишучи цей твір, Лесь Гринюк прагнув своїми ліричними словами донести до серця кожного читача тільки найпрекрасніші відчуття, наскільки можливо змінити ставлення людей до навколишнього світу, показати всю красу й велич українських лісів, полів. Прекрасне він бачить не тільки в ясному сонячному дні, але й із настанням сутінків, коли все спить, дрімає в задумі. Всю любов до українського села письменник передає у словесній формі, щоб хоч якось її відчули й інші. Що ж є кращим за спостерігання: як розпускаються листочки, як своїм співом жабки приманюють лелек. Все це, без сумніву, тішить душу. Цей етюд є цілковитим описом весни без введення в дію персонажів, але, незважаючи на це, новела легко сприймається.

Спостерігаємо й дещо ідеалізовані пасторальні картини: як ідуть орачі з поля, радісні, адже робота їх не лякає, а навпаки, приносить задоволення. Радіють і пастухи, що вже настав час для вигону худоби на пашу. Поля, ниви, що цілий день роїлися людьми, пустіють з приходом ночі, а сонце із світло-жовтого переходить у червоне, й своїм сяйвом огортає все небо. Смеркає. З настанням ночі приходить тихий романтичний час, що несе неугасимий вогонь щастя, який запалює кожне серце бажанням відпочити після важкого робочого дня. Саме такі вечори огортають нашу душу мрійливістю, відчуттям безмежного щастя: "Вечірня заграва вповиває все село, стелиться по зораних полях, зелених житах і конюшинах" [11, с. 5]. Навкруги тиша, лиш де-не-де вітер порушує спокій своїм шумом. У новелі дуже багато метафор, які роблять твір живим, надзвичайно барвистим. Лесь Гринюк не вводить якогось головного героя, він, у формі розповіді про майбутні події, уявляє собі, як малий хлопчик ходитиме по м'якій траві тихенько, легенько,

намагаючись не порушити спокій ночі. Та милування весняним вечором перерветься, бо прийде мати і забере його додому.

Цей твір Лесь Гринюк назвав поезією в прозі, образність якої увиразнюється чітким філософським підтекстом. Почувши десь парубоцьку пісню в далині, в серці кожного розпалиться любов до ближніх. Автор намагається цією новелою довести, що, незважаючи на тяжкий час, людина повинна радіти і милуватись красою українських лісів, гір. А розповіддю про малого хлопчика, на наш погляд, письменник хоче сказати, що дитинство – це найкраща пора, така чиста, зоряна, прекрасна. Тільки дитина може по-справжньому відчутти її смак, адже в неї немає ще проблем, відповідальностей, і тому вона повністю віддає себе відчуттям. Лесь Гринюк якоюсь мірою заздрить цьому хлопчикові, для нього ж усі ці дні вже минули.

Новела "Через гори" – справжній шедевр письменника. У ній є опис гір, смерекового лісу, на відміну, від попереднього твору, тут змальовано зимовий пейзаж. Д. Лукіянович у рубриці "Наука, штука, література" (газета "Буковина", 1904 рік) називає цю новелу символістичним образком. В основі твору – розповідь про молодого чоловіка, який з великим трудом переходить горби, сподіваючись знайти за високою горою ясну, розлогу долину. Протягом усього шляху він напружував фізичні сили, тратив рівновагу духу, під кінець серед великої небезпеки, ледве-ледве поборовши всі перешкоди, вийшов на високий шпиль і побачив тоді ще вищу гору. Що ж робити? Пішов без скарги своєю дорогою. "А чи дійде коли на ясні долини, чи під льодом засне сном без пробудження – нащо питати?" [37, с. 522]. Неоднозначне риторичне запитання „нащо питати?” можна потрактувати як символ приреченості (мовляв, „ні, не дійде, під льодом засне сном без пробудження”), або як „важливість шляху, а не мети” (саме долаючи такі безкінечні гори – після високої настає ще вища – людина живе, це і є її земний шлях; навіть після досягнення сподіваного, очікуваного, вимріяного, з’являться нові цілі – така суть людського життя).

Тут спостерігається деякий смуток, цьому сприяє навіть природа. У серці головного героя зароджується сумнів і зневіра: чи дійде він до своєї мети, чи побачить ще раз рідні місця, на яких жив. Та, на противагу цьому почуттю, молодий чоловік не дає забутися мрії – побачити долину, це є ознакою віри. Самотнє життя призводить до того, що йому постійно починає привиджуватись чийсь профіль. Непереборне бажання побачити дорогу бореться з плодом розбурханої уяви: йому здавалося, що хтось хоче штовхнути його в провалля. Ліричний герой (вважаємо, що, попри наявність найпростішого сюжету, все ж твір є ліричним; а тому цей термін тут вважаємо найбільш точним) мріє походити хоча б один останній раз по тих долинах, по яких ходив колись, на яких жив, "бодай здалека віднайти на них сліди щастя свого" [13, с. 58]. Великі вікна, камін, вогонь уявлялись йому все частіше. Великий потяг до життя змушує молодого чоловіка рухатись вперед, боротись до останньої крапельки сили. Цей твір є своєрідним заклик до боротьби за те, що нам належить, до подолання будь-яких перешкод з твердою вірою в серці. Сила, воля до життя повинні бути невід'ємною частиною людини, тільки тоді ми зможемо протистояти всім нашим негараздам. Адже коли втрачається смак до життя, тоді все ніби обривається, не має ніякого значення, людину опановує зневіра, що є найстрашнішим.

У новелі "Картка з дневника" автор відтворює ті події, що надовго закарбувались у пам'яті селян. Гірка їхня доля: все терпіти, з усім миритися, бути прислужниками панів. Більшість селян продовжували гнути спину, боячись виступити проти пана. Та не всі були боягузами, були й ті, котрі хотіли змінити своє життя на краще, але не на словах, а на ділі. У душі кожного простого селянина вигрівалось запитання: коли ж, нарешті, настане в світі правда? Це запитання стоїть і перед персонажами цього твору. Посилення селянського руху в Галичині на початку XX століття породжувало нові форми боротьби проти експлуататорів. Від стихійної індивідуальної помсти гнобителям наймити й бідняки стали переходити до організованих страйків у гарячу пору польових робіт. Погані умови життя,

недоїдання змушують селян домагатися тієї "своєї часточки", яку вони заробили чесним трудом. Головний герой, лежачи в шпиталі, з болем у серці намагається не думати про життєві проблеми. Та коли ця "хвиля" підходить знову, він радше волів би провалитися в яму, аніж лежати й бачити на власні очі несправедливість. Гіркою платою була для студента боротьба за правду, відстоюючи яку, він ще не знав, що його чекає. Усе життя пани нічого не роблять, але мають усе, а бідні роблять та й роблять, але не мають часом навіть на хліб. І ця несправедливість дуже гнітила людей. Побачивши цього пораненого студента, оповідач вжахнувся: він хоче кричати, плакати. Адже цей хлопець такий ще юний, а вже гірко поплатився за свою мужність виступити у страйку. Селяни жили надією, вірою в краще майбутнє, та тепер віра їхня знищена. Протиставлення "віра – кров" проходить через увесь твір, бо саме за неї вони дорого платять – своїм життям. Розстріли, арешти – все це чекало на рішучих, готових на будь-що, лише аби розірвати ті пута несправедливості, вивести тих животіючих паничів "на чисту воду". Але це зробити не так уже й легко. Гірка доля селян поставала дуже смутною. Плачучи за юнаком, якому відрізали руку, хворий чоловік намагається не думати більше, бо це спричиняє великі страждання. Чому? Це питальне слово довго ще турбувало його, думки розсіювались. Звинувачення в усьому падає на "рижого мужика", який належав до того світу, за який хлопець потрапив у шпиталь. Нестримний біль може охопити кожного, хто побачить картину, де письменник намагається змалювати всі почуття гіркоти студента, котрий прагне віднайти свою руку. Не можна стримати сліз, уявивши безпомічного двадцятирічного юнака на ліжку у шпиталі. Та сльозами не змиєш, не зітреш з пам'яті жорстокість, несправедливість, яка була, є, і буде. Розповідь у новелі ведеться від імені двох осіб, які перебувають весь час у шпиталі. Це ніби власний спогад Леся Гринюка, дуже болючий спогад. У творі відчутний покутський діалект, що робить цю новелу нелегкою для читання реципієнтами з інших регіонів. Ідея правди, за яку письменник закликає боротись, є невід'ємною частиною твору.

Новела "Старий пан" є ніби продовженням цієї історії. Радникові повідомляють, що його син "пострілений", і ця звістка для батька болюча, але водночас і радісна. Автор проводить паралель батько – син. Старий радник бореться ніби зі своїм двійником, який має власне ставлення до хлопця – ненависть. Дві думки боряться; буває хвилина, коли батьківська любов бере верх, та ненадовго. Ця новела є роздумуванням батька над усім життям – своїм та свого сина. Все своє життя він ішов "простою дорогою", не лукавив, усе робив, як йому сумління веліло. Вина в усьому – світ, люди, які зворохобили сина проти батька. Це соціально-психологічна новела. Письменник по-новаторськи, уникаючи зайвих описів, змушував своїх героїв саморозкриватися, тому в новелах важливого значення набувають майстерно виписані монологи та діалоги. Основну увагу приділено розкриттю душевних драм. Лесь Гринюк намагається передати той стан душі, в якому перебував радник, його відчуття. Батько готовий прийняти сина, лише б він повернувся, але він не повертається. Біль, страждання батька є прямим звинуваченням цього світу. Щастя сім'ї розбито, порушено спокій. Його син-одинок, єдина надія, залишив його на старість самотнім. Розпач охоплює все тіло старого і злість переповнює серце. Ці різкі перепади почуттів стають тортурами для самого радника, які він не в силі поборювати. "Ці дві новели, об'єднані образом одного героя-студента, який задля революційних ідеалів відрікся свого "панського" середовища, рідного батька, позначені деякою заданістю характерів, схематизмом їх зображення" [1, с. 174], – пише Марія Вальо.

Найбільш викінченою вийшла новела "Настася". На відміну від двох попередніх, дія відбувається тут у кількох місцях, у ній виступає більше осіб. Лесь Гринюк відображає в творі найкраще людське почуття – кохання, а ця тема була і буде актуальною. Для письменника це означало перш за все чисте, справжнє кохання, яким він наділяє Петра та Настасю. Але недовгим було їхнє квітуче щастя, обірвалось за одну хвилину. Смерть Настасі була тяжким пережиттям не тільки для Петра, а й для її батька Стругана, тому що батьківська любов така ж міцна, як і кохання молодого хлопця. Та час не

гоїть рани, він їх лише заліковує, та й то не надовго, але ж і після цього потрібно якось жити. Та не в усіх життя складається вдало, адже з померлою людиною відходить ніби часточка тебе, яку назад не повернеш.

Автор проникає в душу, хоче показати психологічний стан героя. Приїжджаючи в село, Петро розуміє, що "завмерлеє в серці кохання" ожило тривогою. Гарні спогади заповнили героя, він ходить по селу, щоб поглянути на ті місця, по котрих ходив із дівчиною. Коли прийшов коло тої криниці, де вони вперше зізналися один одному в коханні, заплакала його душа, а німа безсловесна природа хоч на коротку хвилю затужила враз із самотнім молодцем за покійною Настасею" [11, с. 3]. Крім страждань Петра, показано автором ще й долю батька, на якому ця трагедія позначилась найболючіше, адже донька була його єдиною втіхою, допомогою на старості літ. Уже минуло два роки, та різкий, невгамовний біль не проходить. І щоб втамувати його, Струган кидається до чарки, забуває з нею про всі негаразди. Якась біда, горе, нещастя завжди точить людину зсередини, як черв'як. Бідний батько мінився на очах; на ньому не було лиця. Якби ж хтось був поруч у такі важкі хвилини, можливо, усе склалося б інакше. Добре слово, розрада багато значать для нещасної людини, для якої життя – це вже ніщо. Прочитавши цю новелу, мимоволі запитуєш: чому? Чому він такий молодий, а вдається до написання таких сумних картин? Але звідки ж було взятись веселим сюжетам, якщо навкруги все поставало в темних тонах.

Однією з причин написання цього твору є цікавий факт із біографії Леся Гринюка: "Від 1909 року він сам мало виходив з хати і мало до нього хто заходив, а в останнім часі таки ніхто, хіба Оренштайн, але і той для своєї користі. Отак говорив-жалівся батько-селянин оце в зарані віку згаслого письменника й публіциста, що розстався з цим світом дня 7 серпня в селі Воскресінцях під Коломиєю.

В'ялений важкою недугою, невмолимою чахоткою, догоряв покійник на самоті в сільській вогкавій хаті, з глиняною долівкою, не кидаючи з рук пера майже до останньої хвили, щоб відробити кільканадцять щомісячних

корон, взятих у коломийського накладця Якова Оренштайна. І коли забули свої, то Жид-накладець один пам'ятав про молоду людину, яка у нього одного находила збут на свою працю... Навіть на похорони не спромігся з коломийської громади ніхто прийти, крім двох товаришів покійного, трьох академіків і кількох гімназистів.

Невимовно прикро реєструвати ці факти громадянської прихильності до діячів на поли рідного слова, та правди нічого ховати" [21, с. 5], – писав Я. Весоловський.

Все це, безумовно, впливало на написання творів, а передчасна смерть сама була невимовним болем для батьків. На нашу думку, авторська ідея цієї новели в тому, щоб на прикладі цих двох персонажів дати змогу зрозуміти, що життя продовжується, і потрібно все сприймати як випробування долі, її виклик до боротьби. Почуття письменник ставить вище від усього, адже, якщо воно досить сильне, то і здатне перевернути гори, змінити світ. Петро не затримується довго в рідного брата, в якого не був уже два роки, бо спогади і ті хвилини, проведені з милою, – найщасливіші в його житті. Він не хоче нічого забувати, а навпаки, – насолоджуватись тими п'янкими від щастя вечорами, які несли людину у вир забуття, спокою. Петро, на відміну від Стругана, не занাপащує своє життя, він бере за мету – жити далі, вчитись, вивчити філософію. За ці два роки змінюється село, хлопець не знаходить ні Струганової пасіки, ні саду: все зруйновано людськими руками. У цій новелі немає персонажів з рисами негативних ознак, оскільки всі в однаковій ситуації, потрапили в смугу страждання. Закінчується твір прекрасними словами, описом пробудження природи, що створює гарний настрій. Похмура картина нарешті перемінюється, і це можна відчутти, прочитавши останні рядки: "... білі, ясні облаки леліяли на голубім тлі неба" [11, с. 37].

До соціально-психологічних новел можна віднести також твір "Синове весілля". Сюжет розгортається у формі діалогу між Андрієм та його дружиною. Події відбуваються в селі, у простій селянській хаті, де завжди присутній дух поваги до своєї нації, батьківщини. Андрій – простий селянин,

який кожную копійку заробляє в поті чола. Для нього праця – це Боже діло, яке завжди приносить велике задоволення. Не цінувати працю – означає для людини відречення від Божого світу, його законів. Письменник показує класову розшарованість: на багатих панів та бідних селян. Мати й батько – це найдорожчі всім нам люди, які заради своєї кровиночки готові на все, лише б діти жили щасливо, без нестатків. Та інколи материнські почуття суперечать здоровому глуздові, а батько, навпаки – ніколи його не втрачає. В народі побутує такий вислів: "Любов сліпа". Матері часто готові на все заради своєї дитини, навіть віддати життя. В такий тяжкий для селян час, коли кожную копійку рахували, було нестерпно боляче, коли ці гроші неналежно цінувались. Мова йде про дітей, які йшли в місто, щоб подолати бар'єр науки, але поверталися гордими, "попаниченими". В образі Андріїха письменник показує ідеал матері, що втілює в собі найкращі риси. Заради кращого життя для свого сина Василя вона намагається забезпечити його усім найпотрібнішим, сама ж не доїдає, відбирає жменями зерно, яке потім продає, а отримані гроші віддає своїй дитині. Батько ж про це нічого не відає, лише наприкінці вся правда впливає на поверхню. Лесь Гринюк проводить паралель батько – син та матір – син. Ця новела – суцільний конфлікт, який, проте, врешті-решт приходить спільної згоди. Андріїха пишається тим, що син стане паном, буде жити дуже щасливо. Вона навіть радіє, дізнавшись про одруження свого сина з ляхкою, для неї не має значення, що Василь зрадив своїй вірі, зрікся національних ідей, бо, на її думку, це не зрада. Але зовсім інакше ставиться до цього батько Андрій, він не може змиритися з тим, що його єдиний син, єдина надія дивиться згорда на мужиків, таких, як він. Андрій – народне втілення найкращих рис українця, який є палким патріотом свого народу.

Не можна сказати, що Андріїха зрікається цього всього, просто материнські почуття беруть гору. Вона сподівається на те, що Андрій погодиться поїхати на весілля, і тому не відступає – та все це даремно, бо чоловік клянеться, що його ноги там не буде. Одна думка лякає, що ляхи

можуть подивитися на нього "кривим оком", на нього, чесного мужика – від цього він найбільше страждає. На нашу думку, автор, устами Андрія, відкриває очі матері, змушує її розмірковувати логічно над усім. Врешті-решт, погоджуючись зі словами чоловіка, вона гірко плаче. В душі Андрія теж відбувається боротьба між обов'язками батька та своїми ідеалами. Закінчується новела сумно, цьому сприяє навіть пейзаж, використаний з метою підсилення тієї гіркоти, що залишилась на серці Андріїхи: "Сховалася цілим лицем у вікно і гляділа не гляділа, бо з її очей падали сльози тихі, нестримні, як осінній дощ, що без впину цідився з хмарного, сірого неба..." [11, с. 47].

Отже, як бачимо, тематика цих новел подібна, адже у всіх їх об'єктом розповіді є селяни зі своїм горем, розпачем, одвічними пізнаннями правди. Здається, що автор не уявляє навіть, що таке радість, сміх, і цьому доказ – сумні барви в його творах. Інколи бувають хвилини, коли життя стає для героїв чимось непотрібним, це відбувається в момент розчарування, втрати надії, мрій, сподівань.

Хоча життя широких мас Галичини на зламі віку було невимовно тяжким, проте гострих революційних виступів було ще мало. Письменник у своїх творах змалював людей, які мовчки страждають, часто у безсиллі опускають руки і гинуть. Яскравий приклад цього – новела "Смерть". Від самої назви стає моторошно, і знову сум і страх заповнюють усю душу, біль, здається, повсюди, від нього не так уже й легко втекти. Людина все погане й хороше складає на терези, і якщо половинка з горем, болем переважає, то вона впадає у відчай. Для головного героя вирішенням усіх питань, розрадою стає петля, закинута на вільху. Письменник зображує трагедію бідного селянина, в якого помер син, як спільне горе для всіх селян. Хоча ноги уже повисли над водою та "перепуджена думка", страх встигли оповити головою холодом. Та через мить думки зникли і затемнилась свідомість, на деякий час настало полегшення. Та душа не може так просто відійти, вона згадує дітей, дружину, і тому жаль, туга за всім цим стають чимраз болючішими. Життя –

яке гарне слово, скільки в ньому прекрасного, воно дане кожному один раз, а тому хочеться пройти цей шлях з щасливою усмішкою на обличчі. Та, як не прикро про це говорити, не всім дана така честь. Для селян тодішньої Галичини воно було надзвичайно нужденним, крізь шибки вікон проглядав сірий смуток їхніх сердець. Та коли це доходило до критичної межі, ставалось те, що більшість дітей залишались сиротами, навіть їхній вереск не зміг повернути до життя повішеника. Ця новела є роздумом над життям головного героя та над життям усіх селян. Нлвела "Смерть" – це крик по допомогу до всього світу.

Нестерпно важкою в бідняцьких родинх була доля дітей: батьки, надриваючись на роботі у наймах, не завжди мали змогу нагодувати їх хлібом і навіть зігріти взимку. Таку жахливу долю дітей селян, та не менш легшу старих, уже спрацьованих людей відобразив Лесь Гринюк у новелі "Троє дітей". Цей твір є також своєрідним роздумом простої селянки-матері над майбутнім її дітей. А було воно далеко не світлим, не обіцяло якихось змін у кращий бік. Незламною була сила матерів, вони могли цілі ночі прясти, робити тяжку роботу задля тієї копійчки, яка потрібна була, щоб хоч якось жити. Сумний мотив новели вводить читача в тяжкий для наших земляків період, дає змогу уявити все, як було колись насправді. Письменник усією душею страждав, коли бачив немічність батьків, які неспроможні самі собі дати раду, а не те, щоб дітям. Вся ця болюча дійсність глибоко запала в серце Леся Гринюка, надовго закарбувалась у пам'яті. Автор насичує новелу метафорами, порівняннями, фразеологізмами ("ні живий ні мертвий" та інші). Сидячи при каганці, мати-селянка пряла і все думала. Її гадки снувались довкола дітей. Вона переживала за долю не тільки найменшого сина, але й за долю двох старших. Думки надходили одні за іншими і розбігалися всюди, як "вівці по далекій царині". Не можна сказати, за кого мати переживала більше всього, бо для неї всі були однакові. Доля кожного сина була небайдужою їй, вона бажала всім дітям здоров'я, та, крім цього, думала про те, що найменшого потрібно посилати до школи, яким шляхом піде старший. На

материні плечі спадає найтяжчий тягар, який ні з чим не порівняти: виростити, вигодувати, дати все найнеобхідніше. Мати збирала в голові спомини і сумувала, адже ґрунту дуже мало, а "голодних ротів багато". За цілу ніч всілякі думки переплітались у голові, та вони не приносили полегшення, завжди були поруч зітхання і смуток.

У всіх цих новелах, як бачимо, порушуються теми соціального характеру. Сім'я й сімейні проблеми не байдужі для письменника, вони є актуальними, болючими. Леся Гринюк, прагнучи своє ставлення до світу, до сьогодення втілити у слові. З новел виходить, що дійсність була гіркою для бідних, які не знали, як звести кінці з кінцями, прогодувати сім'ю. Сумна нота творів співвідноситься з нерадісним життям письменника.

Ярослав Весоловський писав: "...Недуга Леся Гринюка дійшла до такої степені, що хоча із запізненням, а таки вибрався на південь до Дубровника в Дальмації. Двомісячний побут на полудни справді поліпшив загальний стан хворого, але до одужання не довів. І ось, попрацювавши ще чотири місяці в редакції "Діла", повернувся в липні 1909 року на рідне село, де й заснув оце вічним сном. Поїхати лічитися на південь не було за що і покійний з повною свідомістю трагічного кінця і резигнацією доживав віку у батьківській хаті, де не було найпримітивніших уладжень, необхідних для хворого інтелігента. В останні хвилини, проживаючи в дуже скрутних умовах, заробляв перекладами в "Загальній бібліотеці" Я. Оренштайна" [21, с. 5].

Леся Гринюка за життя називали селянським інтелігентом. І це не перебільшення. Село, його життя й проблеми, наростання визвольної боротьби – все це відображено в його новелах, – відзначає Василь Гринюк [14, 8]. І з цим не можна не погодитися.

РОЗДІЛ IV.

ЛЕСЬ ГРИНЮК – ПЕРЕКЛАДАЧ

Лесь Гринюк, знаючи декілька мов, береться за перекладацьку працю для "Галицької накладні" Якова Оренштайна. Окремого вивчення потребує питання про датування здійснених Лесем Гринюком перекладів, бо на своїх книгах того періоду видавець здебільшого не вказував часу видання. Однак, зазначимо, що за цю роботу письменник узявся в той час, коли його життя підходило до завершення. На замовлення Якова Оренштайна він переклав повість Миколи Гоголя "Тарас Бульба" (1909) й малу прозу Леоніда Андрєєва (збірка під назвою "Три оповідання"). Вибір цих творів показовий з того погляду, що, скажімо, в "Тарасі Бульбі" маємо не лише зразки високого патріотизму й звияги, а й відображення філософського світобачення українського народу. А Леонід Андрєєв розглядав суперечливість природи людського розуму, який може служити й добру, і злу. Для розширення літературних горизонтів своїх сучасників Лесь Гринюк узявся й за переклад комедії на дві дії "Новоженці" лауреата Нобелівської премії (1903) Б'єрнстєрне Б'єрнсона. Нагадаємо, що ім'я цього норвезького письменника було популярним у той час в Україні – його перекладали Іван Франко, Михайло Павлик, Євгенія Ярошинська та інші.

Окрім художніх перекладів, Лесь Гринюк також підготував для "Галицької накладні" Якова Оренштайна переклад "Нарису соціології" Т. Ахеліса, обсягом 160 сторінок. Переклади "...Бергзонового "Einführung in die Metaphysik", Шеглера: "Geschichte der Philosophi" zostались недоведені до кінця" [21, с. 5]. "Та найсерйознішою у цьому плані була праця над перекладом німецької книги Фрідріха Ніцше (1844-1900) "Так мовив Заратустра", чотири частини якої видані в Коломиї, у "Галицькій накладні", стали доступними широкому читацькому загалові в південно-західній Україні. Нині потребує серйозного текстологічного аналізу праця Леся Гринюка над інтерпретацією німецького тексту українською. Адже проблема полягає не

лише в тому, аби передати подієву сутність твору, а й емоційний підтекст. З іншого ж боку, переклади початку нашого століття є свідченням творення національної філософської термінології. Своє слово мають сказати дослідники про те, як із цими завданнями впорався дочасно згаслий (у 28-річному віці) поет, новеліст, перекладач Лесь Гринюк" [36, с. 14], – пише Микола Васильчук.

У центрі уваги повісті "Тарас Бульба" – епоха національно-визвольної боротьби українського народу й героїчні характери, а не конкретні події й реальні історичні постаті. Спочатку у творі говориться про XV століття, потім – про XVI, а низка фактів дозволяє віднести події повісті до XVII століття (Київська академія, гетьман М. Потоцький). Тарас Бульба – художній образ, тип козацького героя.

Працюючи над перекладом цього твору, Лесь Гринюк намагався добирати такі українські відповідники слів, які б передавали той колорит, що був покладений у повість самим Миколою Гоголем. Письменник-романтик, який, на жаль, не творив рідною мовою, при написанні своєї історичної повісті був добре обізнаний з історією українського козацтва, захоплювався фольклористикою, перш за все – думами, а тому твір вийшов гарним і цікавим. Лесь Гринюк використав у перекладі повісті ілюстрації до окремих подій: поєдинок Тараса із сином, його виступ перед козаками, Андрій у полоні пристрастей ляшки та інші. Все це, „безумовно, сприяє кращому сприйняттю твору дітьми, для яких малюнки є стимулом для читання. Переклад повісті перенасичений діалектними словами, переважно із лексичними та фонетичними рисами, є деякі помилки при написанні слів, ось наприклад, дуже часто зустрічаються дієслова із відірваним від слова постфіксом -ся-: зсунув ся, б'ється, попадеться ся, та багато інших" [3, с. 5].

Хочеться відзначити, що у творі відчутний покутський діалект – близький письменникові. Якщо порівняти з оригіналом повісті, то переклад деяких слів українською мовою набагато краще підібраний, а окремі слова авторіві вдається замінити тільки одним українським відповідником:

"имевшая столько приманок" – надила, "преклонение коленей" – клякати, "род земляного свода" – челюсти та інші. Та поряд із цими словосполученнями є низка фразеологізмів, які письменник досить цікаво перекладає українською: "ставать дыбом" – вставати дубом; "к черту в мешок пьяницу Шила" – чортови в зуби п'яницю Шила; "черт знает" – чорт батька-зна.

Отже, значення передано доволі точно, а козацький колорит передано, на наш погляд, навіть куди точніше, аніж в оригінальному творі (його вочевидь, неможливо вповні передати московською мовою). Наведемо ще низку виразів та слів із оригінального твору й порівняємо їх із перекладними: "новичок" – новик, "он ничуть не хотел" – йому не було й на думці, "успели нагрузиться" – встигли налитися, "денег ничего нет" – гроший Біг ма, "обожатели" – баболюби, "та" – тамта, "атласная рука" – єдвабна рука, "торговки" – сидухи, "ключом" – жерелом, "в своей коротенькой трубке" – в своїй носогрійці, "каникулярное время" – що року на вакації, "другие" – тамті та ін. На наш погляд, ці відповідники дібрані дуже майстерно, перекладач мав великий талант.

Привертають увагу також і правописні норми того часу, які яскраво відображені у новелах, перекладних творах. Зокрема, в повісті "Тарас Бульба" бачимо незвичне для сучасної людини написання займенників: *хтонебудь, якнебудь, хтоб* та ін. (компоненти *-будь-*, *-небудь-* писалися в складі займенників і прислівників разом; також формотворча частка *б* зі словами писалася як єдине слово). Ще привертає увагу написання голосного *и* на початку слів: *иногда, иные, иначе*.

Перекладний твір насичений діалектними словами з наявними фонетичними рисами тодішніх норм: *камінне, мому, здоровля, красше, видно, трийцять, осьmero, лахміттє, бальконах, змій, сей, хиба, волосе, гіркийше, цвите, тогді* та багато інших. В незначній кількості є в повісті запозичені слова (*ксьондз, черга, местник, не ругаючись, кріпость, бистро, дратись*).

Для кращої оцінки перекладацьких здібностей письменника потрібно розглянути для порівняння "Тараса Бульбу" у перекладі інших авторів, які писали в різні періоди. В той же період, що й переклад Леся Гринюка, з'явився перекладі Миколи Садовського (1910 р.). Читаючи його, мимоволі потрапляємо у вир багатства української лексики, стилю опису, зображення героїв. Видатний режисер-перекладач, на відміну від Леся Гринюка, надає перевагу художньому оформленню викладу, увиразнюючи його різними відповідниками українських слів. Тобто, це не дослівний переклад, як у попередника, а художньо збагачений твір.

Оригінальний текст Миколи Гоголя.

"Тарас был один из числа коренных, старых полковников: весь был он создан для бранной тревоги и отличался грубой прямою своего нрава. Тогда влияние Польши начинало уже сказываться на русском дворянстве" [6, 74].

Переклад Леся Гринюка.

"Тарас був один з корінних, старих полковників: він весь був так і сотворений для боєвої тревоги й визначався твердою і прямою вдачею. Тоді між українською старшиною почав уже проявляти ся вплив Польщі" [3, с. 14].

Переклад Миколи Садовського.

"Тарас був один з ґрунтових давніх старих полковників. Він немов тільки й з'явився на світ за-для військової справи. Це була тверда, як криця, натура. В ті часи вплив шляхетський став уже помітним і на українським значнім козацтві й панстві" [4, с. 13].

На наш погляд, обидва перекладачі по-своєму справились зі своїм завданням, намагався свої здібності втілити в матерію твору. Відзначимо також, що саме Олекса Гринюк зробив великий внесок у літературу, ставши першим перекладачем повісті "Тарас Бульба" українською мовою.

Візьмемо також більш сучасний переклад повісті, здійснений А. Хуторяном (1984 рік):

"Тарас був один з корінних, старих полковників: весь був він створений для бойової тривоги й відзначався грубою щирістю своєї вдачі. Тоді вплив Польщі починав уже позначатися на руському дворянстві" [5, с. 10].

Бачимо, що цей переклад дуже близький до перекладу Л. Гринюка.

Всі перекладачі також дуже точно відтворюють настрій повісті, зміст, емоційний підтекст, який був покладений в сюжетну основу твору.

Перекладений Лесем Гринюком твір своєю побудовою, переданням авторського настрою відповідає оригінальному твору Миколи Гоголя. Письменник використовує всю різнобарвну палітру нашої мови, щоб показати і свою обізнаність, і багатство лексики. Щоправда, на наш погляд, цей твір може бути дещо важкий для сприйняття в школі, через певну перенасиченість.

Розділ V.
ПУБЛІЦИСТИКА ТА РЕДАКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЛЕСЯ ГРИНЮКА

Лесь Гринюк, займаючи місце редактора коломийської газети, виявив неабияке захоплення журналістською діяльністю. За досить незначний період редагування цього двотижневика письменник готує й публікує на його сторінках численні матеріали різноманітного характеру. Всі статті відзначаються цікавою політичною та культурно-просвітницькою тематикою.

До першої групи належить стаття "Ще раз цукрова справа", в якій автор розповідає про те, як в Україні хотіли розвинути цукрову промисловість. Кожному, хто вивезе цукор за кордон, від держави буде премія: вісімнадцять мільйонів корон щорічно. Ця приманка подіяла на цукроварників, вони почали виготовляти у три рази більше цукру й продавати його в інші держави за ціною, утричі нижчою, ніж у своїй. Для повної реалізації своєї мети держава зробила ще один крок: за сто кілограмів ввезеного товару накладалась платня двадцять сім франків. Найбільше за всіх від цього проекту постраждали бідні селяни, адже вони не мали змоги купувати дорогий цукор.

Публіцист розповідає, що це був невдалий задум Австро-Угорщини (землі Галичини були під її владою), яка не задумувалась над тим, що це може не сподобатись іншим державам. Знущання над народом, який "обдирали немилосерно" [30, с. 2], з її боку продовжувалося б, якби не англійці, які, не бажаючи купувати чужий цукор, скликали конференцію, на якій було скасовано щорічну платню будь-якого виду та знижено оплату на кордоні до шести франків. Це, звичайно, не було вигідним для Австрії, та не погоджуватися з цим вона не мала права. І тоді, не бажаючи опинитись у такій же ситуації, наші цукроварники знижують ціну на цукор.

Ця невеличка стаття із щасливим завершенням вводить читача в часи безправ'я та визиску українців Австро-Угорщиною. Письменник переживає

не тільки за долю людей, але й за свою, адже кращого майбутнього їм ще довгий час не бачити.

Стаття "Перелетні птахи" належить до іншої тематики. У ній Лесь Гринюк подає матеріал про деякі види птахів, розкриває їхнє походження. Автор твердить, що батьківщиною цих птахів є середня частина Африки, яку вони змушені були залишити через їхню надмірну кількість. "Найскорше навесні появляються у нас жайворонки, відтак бузьки, журавлі і співуче лісове птаство" [24, с. 5], – так розповідав молодий природознавець. Олекса Гринюк дуже цікаво виклав відомості про спосіб відлітання різних птахів: швидкі птахи летять родинами, а ті, які мають "тяжкий лет", – ключами, провідниками яких є найсильніші, далі йде молоде потомство, а в самому кінці – старі самички та самці.

Неабиякі знання з природознавства збільшують інтерес до цікавої постаті О. Гринюка, який, володіючи багатою інформацією, хотів поділитися нею з іншими. Крім цього всього, Лесь Гринюк розказує читачам про час, який затрачають птахи на переліт: він залежить від швидкості польоту і ваги птаха. Наприклад, чим важча особина, тим більше вона потребує часу для польоту. У кінці автор знайомить усіх зі ще одним видом "перелетних" птахів – степовою куркою, яка з'являється на Поділлі два рази на рік, а потім кудись зникає.

Ця стаття містить досить велику кількість цікавого матеріалу, який сподобається тим людям, які прагнуть більше знати про світ природи. У ній немає власних роздумувань автора, а йде просто виклад обширної інформації, яку, очевидно, він дуже ретельно збирав.

Не менш цікавою є стаття психологічного характеру на морально-етичну тему "Нетерпимість". Автор звертає увагу на егоїзм людей, які визнають і підносять на п'єдестал тільки свою правду, а на думки інших не зважають. Для того, щоб довести свої слова, письменник уводить читачів у часи правління Римської імперії, інквізиції, де найкращі сини людства горіли на вогнищах за правду. Та хоча цей страшний період давно минув, люди й

далі не визнають "кращих" від себе. Ось тільки методи боротьби з так званими "противниками" змінилися: одні намагаються використати владу, а інші вдаються до різноманітних підступів, брехні, інтриг.

Наприкінці молодий журналіст сумно констатує, що люди так і не навчилися шанувати чужої думки. Цією статтею він прагне пояснити народові, що нетерпимість – це великий гріх, з яким потрібно боротися, адже через необдумані вчинки можуть постраждати зовсім невинні люди. Олекса Гринюк просить збагнути, що "пошанувати ж чуже пересвідчене, не значить згодитися на неправду, замкнути очі на підлоту і опустити перед нею безсильно руки, але то значить – без упередження розібрати те пересвідчене, застановитися над ним, признати йому слушність, коли її має, а ні, то боротися з ним, але не насильно, не засліплено, а одверто, средствами хоч рішучими та не жорстокими" [22, с. 1].

Автор хоче цими рядками достукатись до кожного серця, відчинити маленькі ворота доброти, милосердя до своїх ближніх. Письменник твердо вірив, що в декого все-таки прокинеться людяність, а його слова стануть для когось настановою на все подальше життя.

Дуже цікаве дослідження провів Лесь Гринюк в галузі техніки (стаття "Телеграфи і телефони" [29, с. 3-6]). Широкий матеріал він поділив на три розділи, у першому з яких познайомив читацьку аудиторію з електрикою, на якій і працює вся ця техніка, а в другому розповідає про походження та значення слова телеграф, яке в грецькій мові означає "далекопис", третій розділ відзначається тим, що там йдеться про телефони, які передають голос на відстані. Ця стаття повертає нас на початок ХХ століття, коли телефони тільки-но почали з'являтися й були надзвичайною розкішшю, а зв'язок – не дуже чітким, виразним. А тому цей апарат потребував удосконалення: потрібно було для поліпшення зв'язку скріпити його мікрофоном, але на це треба було затратити величезні кошти.

Уважно переглянувши весь матеріал, ми можемо зробити висновок, що Олекса Гринюк не хотів, щоб читачі дізналися про автора цих статей. Це

підтверджують різноманітні псевдоніми: Ст. В., св., в. Чому молодий журналіст ховався за ними, залишається таємницею.

Досить впевнено письменник поводить у соціально-побутовій статті "Жінкам – освіти!" [16, с. 1-2]. Він не погоджується зі словами тих, хто вважає, що жінці не обов'язково бути письменною, її обов'язок – земля, дім, діти. Та ніхто не задумувався над тим, чому люди живуть так погано, хто чи що є причиною цього. Відповідь дуже проста, як твердив молодий журналіст: це неосвіченість жінки, від якої все залежить, як у сім'ї, так і в господарстві. Неправдою є те, що їй вистачить набутих знань від близьких родичів – це лише краплина в морі, на відміну від того, що повинна знати жінка, бо тут без науки не обійтися. Адже затишок у домі, смачно приготовлена їжа, хоча б зварена картопля, повинні приносити радість, задоволення твоїм рідним. Та неграмотна жінка з цим усім просто не впорається, не зможе правильно виховати своїх дітей, не зуміє розпорядитися тим, що має. На думку журналіста, прикладом ідеального життя є німці, які знають і вміють хазяйнувати, та нам до них, мовляв, дуже далеко. Але можливість надається кожному і тому не потрібно через консервативні погляди на життя відштовхувати її від себе.

О. Гринюк твердо вірить, що розумна жінка зможе змінити все, зламати старе й побудувати нове, тому він і висловлює такі думки. На основі цієї статті складається враження, що письменникові тісно у вузьких консервативних рамках неопатріархального суспільства ХХ століття, він сам не бажав жити за старими критеріями, намагався відірватися від них, і цього бажав усім. На думку письменника, неправильним є твердження, що у всьому винна бідність, адже відсутність знань може й з багатства зробити злидні. Тому розумна жінка – це фундамент сімейного благополуччя, надійний затишок, економія та прибуток. До цього потрібно прагнути й тоді можна буде чогось досягнути, а на впертості й лінощах нічого не побудуєш.

Про свої роздуми над різними категоріями людей журналіст пише в статті "Книжка горя". Весь народ він поділяє на дві групи: тих, які

відчують себе постійно самотніми, "перед житєм ховаються у світ, витворений своєю уявою", та тих, які "ідуть пробоєм через жите". Перші не можуть змиритися з нездійсненністю власних мрій, які розвіюються сірими буднями. Ця безодня між бажаннями й реальністю доводить їх до смутку. Інші люди – борці за життя, які ніколи не скаржаться на свою долю. Цією категорією людей Лесь Гринюк захоплюється, називаючи їх „оборонцями правди”.

Серед таких „оборонців” О. Гринюк називає поета Марка Мураву, який своєю збіркою поезій "Книжка горя" (1903) доводить нам, що серед всього народу знайдеться той, хто готовий за поставлену мету стояти до кінця. Поет обурюється тими, які думають, що „проста, щира мова вже до серць наших непридатна кладка”. Він твердить, що нам не потрібно „солов’їних трелів”, а дужих і сильних душею захисників. Своїми поезіями Марко Мурава звертається до руських жінок-матерів, закликає забавляти своїх дітей книжкою, давати потримати в рученнях хрестика, щоб оберігав їх від лихої долі.

Олекса Гринюк дуже зацікавився цим "сідоголовим" дивовижним автором, в поезіях якого він знаходив такі "пламенні" слова, що розтоплювали крижані серця. Молодий журналіст згадує в статті про ще один сонет із цієї ж збірки під назвою „Галілеї”, в якому розповідає про те, як інквізиція приневолила собі одного астронома й наказала йому зректися своєї науки. Та він не зробив цього, бо був непохитним у своїх твердженнях. Останніми словами чоловіка були: „E pur si muove!” – „А все-таки вона крутиться” (саме так прийнято перекладати приписувану Галілео Галілею фразу; у М. Мурави вона звучить так: „А прецінь крутиться земля”). За свою подальшу долю цей "єретик" не боявся, страждав тільки від того, що ще не скоро впливе назовні правда.

Лесь Гринюк аналізує вірші поета, йому подобається їх „довільна форма”, яка робить твори легкими для читання. На письменника, загалом, ця збірка справила гарне враження, тому що в поезіях відчувалась „здорова

думка, любов до народу, людей, туга за свободою України” [18, с. 6], а „в кожному слові тремтіла проста, щира мова” [18, с. 6]. Поміж іншим, згадує журналіст і про вступний вірш Богдана Лепкого, приурочений пам'яті покійного поета, в рядочках якого говориться про несправедливе ставлення нашого суспільства до геніальних митців:

„Він звалився, як дуб в чистім полі,
Поторощений а не зігнутий –
І лежить передчасно забутий” [18, с. 6].

Довгий шлях довелось подолати Україні, щоб стати самостійною державою, чимало кривавих воєн пережити. Про всю цю сумну історію становлення нашої держави веде мову Лесь Гринюк у статті "Битва під Полтавою". Письменник розпочинає свою доповідь із часів гетьманування в Україні Богдана Хмельницького, який, відчуваючи наближення смерті, віддає державу в місті Переяславі московському цареві (січень 1654 рік). На думку гетьмана, на той момент це було найкращим, що він міг зробити, адже у злуці з Московщиною Україна могла набратись нових сил. Та він не передбачив намірів царя, який прагнув загарбати українські землі. І ось, через необдумані вчинки своїх полководців, українці змушені були підкорятися новим, жорстоким і підступним „господарям”, але надія на незалежність держави не полишала їх.

Олекса Гринюк намагався більше уваги приділити матеріалам про значення діяльності Мазепи, який хотів звільнити свою державу з-під гніту Петра I, змовившись зі шведським королем. Та їхній задум зазнав поразки: частина козацтва не оцінила й не зрозуміла далекоглядності гетьмана, українські та шведські війська були розбиті (Полтава, 1709 рік), гетьманську столицю Батурин було спалено вщент, а кілька тисяч її мешканців убито. Українська держава залишалась ще довгий час підневільною, а знущанням московських правителів не було меж: цариця Катерина II веліла розбити гарматами "останню твердиню самостійної України" [8, с. 3] – Запорізьку Січ; лише вбити рідне слово українського народу не змогла.

Письменник вважає Полтаву "гробом України" через невдалу історичну битву, яка могла змінити все, та розгубленість, боягузтво українських мужів (які перейшли на бік царя) стали причиною загибелі багатотисячного війська запорозького. Ця завіса смутку змогла тільки через певний час розвітись і полтавці стали гордитися своїм містом, адже в ньому народився Іван Петрович Котляревський, з біографією якого молодий журналіст далі знайомить читачів. Після цього автор розповідає короткий зміст "Енеїди" і друкує її уривок під заголовком "Пекло". Взагалі, ця стаття складається не тільки з сухих фактів, автор викладає власні думки, який вважав, що своїми творами Котляревський протоптав рідній мові дорогу до книжки, за що публіцист низько вклоняється перед ним. Адже такі люди заслуговують пошани за життя і після нього.

Про те, як вшановували цього генія, йдеться у статті "Всенародне свято в Полтаві". З усіх куточків України на це вшанування поприїжджали делегати, лише з галицького та буковинського країв їх було тринадцять. З Коломиї приїхав др. Лесь Кульчицький як представник редакції газети "Поступ" (на той час він був її видавцем). Саме з його вуст Олекса Гринюк відтворив на папері усе дійство, тим самим виявивши свій талант журналіста-оповідача.

Починалося відзначення з панахиди, відправленої єпископом Іларіоном на могилі зачинателя нової української літератури. Після цього всі рушили на Мало-Петровську площу, де височів пам'ятник Котляревському. Коли єпископ закінчив молебень і промову перед ним, тоді з нього впала завіса й усі побачили погруддя письменника на чотирьохстінному стовпі, на бокових стінках якого були написані слова пісні з "Наталки Полтавки" і посвята Шевченка Котляревському. На передньому фоні можна було прочитати такі слова: "Рідний край своєму першому народному поетови Іванови Котляревському 1798-1898" [15, с. 5]. Пам'ятник стояв на широкій підставі, на якій були викарбувані рельєфи з бронзи, що подавали сцени з п'єс "Наталка Полтавка", "Москаль-чарівник" та з "Енеїди".

Після урочистої частини всі намагались покласти вінки біля підніжжя пам'ятника, на яких були зроблені написи. Дуже гарно виглядали галицькі вінки із синьо-жовтими стрічками. Був на цьому відкритті й письменник Борис Грінченко, який зачитував "привіти на лентах і написи, від кого вони подані". Далі публіцист розповідає про те, як деякі майстри літератури відстоювали українське слово. Ввечері виступило чимало знаменитих людей, які зачитували промови. Дуже бурхливими оплесками слухачі підтримали виступ М. Коцюбинського, який був виголошений українською мовою. Через певний час голова встав і звернувся до учасників із проханням зачитувати свої листи тільки російською мовою. Це людям дуже не сподобалося, а деякі гості просто відмовилися після такого виступати. Продовжувалось свято співами хору М. Лисенка, виставою "Наталка Полтавка".

Наприкінці статті журналіст, узагальнюючи сказане, зробив висновок, що ця визначна подія мала важливе значення для всього народу: по-перше, російський уряд, який не визнавав нашої мови, пішов на незначні поступки, а це давало підстави для сподівань, що українці все-таки зможуть звільнитися від Емського указу 1876 року про заборону рідної мови. Другою причиною, через яку письменник висловив оптимізм, була незламність українського народу, тверда віра в те, що "ніяка міць не потрафить убити їхньої животної сили" [15, с. 6], а "Україна ще не вмерла не тільки в слові, в пісні, а в самій правді"... [15, с. 6].

Отже, про талант викладу, вміння висловлювати свої думки, ми змогли пересвідчитись, проаналізувавши публіцистичні матеріали Олекси Гринюка. Для молодого журналіста це було самовираженням себе самого через статті, в які він вклав частинку власної душі, переживань, що мучили його. Олекса Гринюк підшукував матеріали різноманітного характеру, якими намагався охопити різні галузі життя: політику, історію, техніку, природознавство, культуру й освіту народу, спробував розгадати психологічний стан людини. У деяких статтях письменник виступає із певними рішучими закликами, адже

він, як патріот своєї землі, прагне для неї тільки добра, щастя, справедливості, яка рано чи пізно настане.

Олекса Гринюк як редактор газети "Поступ" прагнув надати якнайбільше цікавого матеріалу в галузі як науки, так і політики. Крім своїх статей і прозових творів, він друкує твори таких авторів, як Ярослав Весоловський, Сільвестр Яричевський, Іван Франко та низки інших. Саме в 1903 році на сторінках цієї газети з'являється знаменита стаття Каменяра "Що таке поступ", із змістом якої читачі могли ознайомитися вперше. Іван Франко розпочав статтю з того, що спробував пояснити назву двотижневика. Тому цілком очевидним видається припущення, що письменник написав її саме для видавництва цієї газети.

В ній йдеться про значення цього слова та про користь поступу для людей, для цього був охоплений період від часів первіснообщинного ладу аж до початків ХХ століття. Слово "поступ" означає крок вперед до удосконалення чогось, якихось змін у суспільстві. Вивчивши детально історію, автор вважав, що "поступ не все будує, але часто руйнує" і людям не приносить кращого життя. Цей сумний висновок підтверджено статистичними даними: стародавній Вавилон, Греція, Єгипет лежали в руїнах. Для остаточного з'ясування, коли жилося краще: до стрімкого злету науки чи під час нього, Іван Франко проводить паралель між лісовим чоловіком та бідним селянином. З'ясувалося, що дикунові жилося набагато легше: що сам зробив, те і мав, а доля селянина залежала від милості пана.

Розвиток науки й техніки збільшив тільки нерівність між багатими та бідними, що породжувала ворожнечу. Ручна праця людини замінювалась машинною, а це призводило до безробіття. Нелегке становище селян ставало все нестерпнішим, здавалось, просвітку не бачити. В кінці письменник констатує, що "повного громадського щастя, повного, так сказати, раю на землі люди не діб'ються ніколи" [38, с. 2]. Людський поступ він порівнював з дуже складною машиною, керування якою ні одній людині не опанувати, а людський розум ще довгий час буде неналежно цінуватися.

Ця сумна, але реальна картина життя бідного селянства протягом кількох десятків років буде матеріалом для публікацій у газеті. Іван Франко, запропонувавши Олексі Гринюку надрукувати цю статтю, сподівався довести читачам, що "поступ" не стоятиме на місці, адже наука й техніка постійно розвиватимуться, а людині залишається тільки ступати вслід за ними. Цієї думки дотримувався й публіцист, який прагнув, якщо не ділом, то словом якось допомогти селянам, познайомити з деякими видами технічного прогресу. Його трепетне ставлення до проблем села було закладене в душі ще з дитинства. Молодий журналіст, незважаючи ні на що, прагнув за своє життя дізнатися якнайбільше цікавої інформації й донести її до народу, який він хотів бачити звільненим з кайданів зацькованості.

ВИСНОВКИ

У багатьох текстах, які Лесь Гринюк опублікував у газеті "Поступ", можна простежити біографічний підтекст: внутрішні переживання за родину, сум за втраченими дитячими роками. Письменник також намагався показати трагічну долю селян ("На відлеті"), які ходять з краю в край у пошуках щастя. Сум і біль відчувається не тільки в прозі, але й в поезії, яка була для поета самовираженням своїх відчуттів. Щодо публіцистичної діяльності, то потрібно сказати, що всі статті свідчать про чималий рівень знань в різних областях науки, а також про вміння аналізувати твори ("Книжка горя"). Більшість цих праць – це роздумування над тими чи іншими життєвими перипетіями. Лесь Гринюк, передчував скору кончину, знав про свою невиліковну хворобу, але бажання жити було сильнішим, і він боровся зі сміливо піднятою головою. Ось цей оптимізм, віра в краще майбутнє закладено в основи його творів, більшість із яких молодий журналіст друкував під псевдонімами та криптонімами: Стефан Вільшанський, Ст. В., В., св.

Письменник із села Воскресінці у своїх новелах наполегливо шукав виходу для бідного селянства, змалював людей, "що хочуть вивернути з корінням теперішній лад на світі, хочуть дати згарованим рукам трохи відпочинку, а душам – сонця і волі..." [7, с. 8]. Письменник настільки сподобався відомому коломийському друкареві-філантропу Євгену Крушинському, що той запропонував зібрати кращі його прозові твори і видати окремою книжкою. Так, у 1904 році побачила світ перша й єдина за життя письменника книжечка "Весняні вечори". До збірки увійшли новели "Картка з дневника", "Старий пан", "Настася", "Троє дітей", "Синове весілля", "Смерть", поезія в прозі "Кипить життя" та "Через гори". Вже ці перші новели свідчать, що молодий письменник шукав власної теми і художнього вислову. Основна їх тематика – гірке життя трудової людини, селянина, який "робить і робить в поті чола, та немає часом навіть на хліб" [7, с. 7].

Письменник намагається показати жорстоку дійсність, яка змушувала селян робити необдумані вчинки ("Смерть"), залишаючи після себе сім'ю, дітей. Тяжким було становище селянки-матері, обов'язком якої було якось вивести у світ своїх дітей. Усі ці новели відзначаються правдивим показом тогочасного життя, смутком.

Будучи важко хворим, Лесь Гринюк в останні роки свого життя займався перекладацькою діяльністю. На замовлення Якова Оренштайна він переклав повість Миколи Гоголя "Тарас Бульба" (1909), де маємо не лише зразки високого патріотизму й звияги, а й відображення філософського світобачення українського народу. В українському варіанті твору є багато діалектних. Твір поданий з ілюстраціями до окремих подій, що робить його цікавим для дітей. Лесь Гринюк не відходить від сюжету, дуже точно передає той настрій, колорит, який був покладений в основу повісті.

Отже, незважаючи на те, що письменник покинув світ у розквіті сил, частинка його душі, вкладена в твори, живе й буде жити довго. Лесь Гринюк – обдарований письменник, який пройшов тернистий шлях, але зумів залишити нащадкам прозові та поетичні твори, переклади. Любов до України, села, природи була незламною для письменника, і ця непереборна сила не полишала його ні на мить, навіть в останні хвилини життя.

"В покійнім зійшла в могилу молода, високообразована сила з небуденним таланом письменницьким. Не покинув села. Чахотка завернула його із міста конати під сільську стріху, під ту саму стріху, де промайнули колись його найкращі "весняні вечори" [21, с. 5], – писав Я. Весоловський. Ці слова ще раз підтверджують ту сумну картину його життя, яка могла б бути радіснішою, якби не хвороба.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вальо Марія. Забутий письменник і журналіст Л. Гринюк. *Дзвін*. 1991. № 1. С. 174-175.
2. Васильчук Микола. Новеліст і перекладач з Воскресінців. *Вільний голос*. 2003. 18 березня.
3. Гоголь М. Тарас Бульба: Повість з ілюстраціями. Переклав Ст. Віль. Коломия: Галицька накладня [Загальна бібліотека], 1903. 208 с.
4. Гоголь М. Тарас Бульба: Повість. Переклав на українську мову Микола Садовський. Київ, Друкарня 1-ї Київської друкарської спілки. 1910. 160 с.
5. Гоголь М. Тарас Бульба: Повість. Переклад з рос. А. Хуторяна. Київ: Дніпро, 1984. 93 с.
6. Гоголь Микола. Вибрані твори. Київ: Держлітвидав України, 1948. 517 с.
7. Гринюк В. Профіль митця з села Воскресінці: Розповідь про життя і журналістську діяльність Олексія Якимовича Гринюка. *Спалах блискавки: Слово про Леся Гринюка (статті, есе, новели, спогади)*. Коломия: Вік, 1994. 40 с.
8. Гринюк Лесь. Битва під Полтавою. *Поступ*, 1903. Ч. 37. С. 2-5.
9. Гринюк Лесь. *Васильчук Микола. Письменство на Коломийщині: Друга половина 16 століття – 1939 рік*. Коломия: Народний дім, 1993. С. 38-39.
10. Гринюк Лесь. Весняні вечери. *Буковина (Чернівці)*, 1904. №93. С. 3.
11. Гринюк Лесь. Весняні вечери. Коломия: Вид-во Е. Крушинського, 1904. 96 с.
12. Гринюк Лесь. Весняні вечери. Присвячую Ярусі Хоминській. *ЛНВ*, 1902. Т. 19, Ч. I. С. 1-2.
13. Гринюк Лесь. Весняні вечери. Київ-Ляйпціг: Українська накладня [Загальна бібліотека], 1920. 4.145.
14. Гринюк Лесь. Весняні вечори. Коломия: Вік, 1996. 64 с.

15. Гринюк Лесь. Всенародне свято в Полтаві. *Поступ*, 1903. Ч. 37. С. 5-6.
16. Гринюк Лесь. Жінкам – освіти! *Поступ*, 1903. Ч. 39. С. 1-2.
17. Гринюк Лесь. З щоденника. *Буковина*, 1904. № 33. С. 1-3.
18. Гринюк Лесь. Книжка горя. *Поступ*, 1903. Ч. 41. С. 5-6.
19. Гринюк Лесь. Лист до сестри. *Поступ*, 1903. Ч. I. С.2-3.
20. Гринюк Лесь. На відлеті. *Поступ*, 1903. Ч. 22. С. 2-3.
21. Гринюк Лесь. *Неділя*, 1911. 20 серпня.
22. Гринюк Лесь. Нетерпимість. *Поступ*, 1903. Ч. 40. С.1.
23. Гринюк Лесь. Осінні хвилі. *ЛНВ*, 1901. Т. 14, Ч. I. С. 60-61.
24. Гринюк Лесь. Перелетні птахи. *Поступ*, 1903. Ч. 36. С. 5.
25. Гринюк Лесь. Поезії в прозі: "Задума", "Казка про щастє", "Озеро". *Поступ*, 1903. Ч. 39. С. 2.
26. Гринюк Лесь. Поезії: "Берізка", "Тоска". *Поступ*, 1903. Ч. 38. С. 1.
27. Гринюк Лесь. Поезії: "Дарма", "Ніч". *Поступ*, 1903. Ч. 36. С. 2.
28. Гринюк Лесь. При ватрі. *Поступ*, 1903. Ч. 41. С. 2-3.
29. Гринюк Лесь. Телеграфи і телефони. *Поступ*, 1903. Ч. 39. С. 5-6.
30. Гринюк Лесь. Ще раз цукрова справа. *Поступ*, 1903. Ч. 36. С. 2-3.
31. Гринюк О. З окрушків. За красою: Альманах в честь О. Кобилянської. Чернівці, 1905. 163 с.
32. Карачко Степан. Не кидаючи з рук пера. *Буковинське віче*, 2003. 26 лютого.
33. Качкан В. Зів'яв, мов непідлита мірта. *Качкан В. Хай світиться ім'я твоє: Студії з історії української літератури XIX – XX століття*. Коломия, 1996. С. 212-220.
34. Погребенник Ф. Гринюк Лесь (Олекса Якимович): Літ.-мист. енциклопедія Буковини. *Буковина*, 2002. 9 січня.
35. Погребенник Ф. Гринюк Лесь. *УЛЕ*. Т.1. С.492.
36. Статті з історії культури і освіти на Коломийщині. За редакцією акад. Володимира Грабовецького. Вип.1. Івано-Франківськ – Коломия, 1996.

28 с.

37. Українська новелістика кін. ХІХ – поч. ХХ ст.: Оповідання. Новели.
Київ: Наук, думка, 1989.

38. Франко Іван. Що таке поступ. *Поступ*, 1903. Ч. 2-6, С. 26.